

Kristiina Heinonen

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK) –varhaiskasvatuksen opettajan pätevyys

Varhaiskasvatuksen sosionomi

Opinnäytetyö, 2019

VARHAISKASVATTAJIEN KOKEMUKSIA LASTEN PSYKKISTEN TRAUMOJEN TUNNISTAMISESSA

TIIVISTELMÄ

Heinonen, Kristiina

Varhaiskasvattajien kokemuksia lasten psyykkisten traumojen tunnistamisessa.

61 s., 3 liitettä

Marraskuu, 2019

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

Varhaiskasvatuksen opettajan pätevyys

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia erään kaupungin varhaiskasvatuksen kykyä tunnistaa traumaattisia kokemuksia kokeneita lapsia sekä varhaiskasvatuksen työmenetelmien riittävyyttä traumaattisten kokemusten tunnistamisessa. Tavoitteena oli tuottaa kaupungille tietoa varhaiskasvattajien koulutustarpeista sekä moniammatillisuuden ilmenemisestä osana lasten traumaattisten kokemusten tunnistamista. Opinnäytetyö keskittyy lasten kaltoinkohtelun tuottamiin toistuviin traumaattisiin kokemuksiin, jotka kohdistuvat suoraan lapseen tai lapsi altistuu muiden väliselle kaltoinkohtelulle.

Tutkimus toteutettiin sekä yksityiselle että julkiselle varhaiskasvatukselle. Tutkimusaineisto koostui yhdestä varhaiskasvatuksen erityisopettajan haastattelusta sekä 30 varhaiskasvattajan Webropol- kyselylomakevastauksesta. Tutkimuksessa käytettiin sekä määrällistä että laadullista sisällön analysointia.

Varhaiskasvattajat tunnistavat lapsesta kodin kasvuympäristön haasteita kuten perheiden elämäntilanteiden mukanaan tuomia haasteita, vanhempien jaksamisen haasteita sekä vanhemmuuden haasteita. Haasteet ilmenivät lapsen käyttäytymisen muutoksilla kuten lisääntyneenä aggressiivisuutena, levottomuutena sekä emotionaalisella oireilulla kuten itkuisuutena. Moniammatillisuus sekä kaltoinkohtelun eri muotojen tunnistaminen ovat lasten traumaattisten kokemusten tunnistamisen kannalta ensisijaisia. Varhaiskasvattajat pitivät tärkeänä henkilökunnan koulutuksen, yhtenäisten toimintalinjojen sekä vastuunoton lisäämistä, jotta lasten traumaattiset kokemukset tulisivat tehokkaammin tunnistetuiksi. Varhaiskasvattajilla ilmeni haasteita puheeksiotossa sekä moniammatillisuuden ilmenemisessä. Varhaiskasvattajien tietoisuus omien lapsuuden aikaisten kokemustensa vaikutuksista muun muassa vuorovaikutus- ja kohtaamistilanteissa, tulisi olla osa ammatillista kompetenssia. Moniammatillisuus, traumatietoisuus ja vastuunotto mahdollistavat lasten traumaattisten kokemusten tunnistamista.

Asiasanat: kaltoinkohtelu, traumat, varhainen puuttuminen, varhaiskasvatus

ABSTRACT

Heinonen, Kristiina

Early childhood educators' experiences of recognizing childhood mental trauma.

61 p., 3 appendices

November 2019

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Programme in Social Services,

Early Childhood Education

The purpose of this thesis was to investigate the ability of a city early childhood educator to recognize children who have experienced traumatic experiences and the adequacy of work methods of early childhood education to identify traumatic experiences. The aim was to provide the city with information on the educational needs of early childhood educators and the manifestation of multi-professionalism as part of the recognition of children's traumatic experiences. The thesis focuses on the repetitive traumatic experiences of child abuse that directly affect the child or the child is exposed to abuse by others.

The study was conducted for both private and public early childhood education providers. The research material consisted of one interview with an Early Childhood Education Specialist teacher and 30 Webropol questionnaire responses given by early childhood educators. The study used both quantitative and qualitative content analysis.

Early childhood educators recognized the challenges of a child's home environment, such as the challenges of family life, the challenges of coping with parents and the challenges of parenting. The challenges were manifested by changes in the child's behavior, such as increased aggression, restlessness and emotional symptoms such as crying. Multi-professionalism and the identification of different forms of abuse are paramount to the recognition of children's traumatic experiences. Early childhood educators considered it important to increase staff training, consistent policies and accountability to more effectively identify children's traumatic experiences. Early childhood educators encountered challenges in speaking out and displaying multi-professionalism. The awareness of the early childhood educators about the effects of their own childhood experiences including in interaction and encounter situations should be part of their professional competence. Multi-professionalism, traumatic awareness and responsibility make it possible to recognize the traumatic experiences of children.

Keywords: maltreatment, trauma, early intervention, early childhood education

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	5
2 LAPSEN YKSILÖLLINEN KEHITYS	7
2.1 Psyykkisen ja emotionaalisen kehityksen tukeminen	8
2.2 Psyykkistä ja emotionaalista kehitystä suojaavat tekijät	8
2.3 Psyykkisen ja emotionaalisen kehityksen riskitekijät	10
3 TRAUMAATTISET KOKEMUKSET	11
3.1 Lapsen kaltoinkohtelu	12
3.2 Mahdolliset kaltoinkohtelun merkit ja traumaoireet	13
3.2.1 Kompleksinen traumatisoituminen, PTSD ja dissosiaatio	14
3.2.2 Kiintymyssuhdehäiriöt	15
4 VARHAISKASVATUS TRAUMAN TUNNISTAJANA	15
4.1 Varhaiskasvattajan mentalisaatiokyky	16
4.2 Vanhemmuuden tarkastelu	18
4.3 Lapset puheeksi- menetelmä	18
4.3.1 Keskustelu	19
4.3.2 Neuvonpito.....	20
4.4 Lapselle turvallisuutta luova varhaiskasvatus	21
5 ARKI, OIKEUDET JA VELVOLLISUUDET	22
5.1 Perheiden arkea.....	22
5.2 Varhaiskasvatuslaki ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.....	23
6 TIEDONKERUUMENETELMÄT JA TUTKIMUSTAPA	24
6.1 Aiemmat tutkimukset ja tulevaisuuden tarpeet	24
6.2 Opinnäytetyön raportin sisällönanalyysi	25
6.3 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi	26
6.4 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys	29
7 OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUSTULOKSET	29
7.1 Traumaattisten kokemusten tunnistaminen	30
7.2 Varhaiskasvatuksen menetelmien sopivuus.....	34

8 JOHTOPÄÄTÖKSET	37
9 POHDINTA	39
LÄHTEET	41
LIITE 1. Lapset puheeksi -keskustelu	47
LIITE 2. Lapset puheeksi -neuvonpito.....	52
LIITE 3. Kyselylomake	55

1 JOHDANTO

Lapsuuden aikaiset traumaattiset kokemukset ovat haaste yksilön elinikäiselle ja kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille. Osana lasten mielenterveyden tukemista ja edistämistä on hyvä tunnistaa mahdollisten traumaattisten kokemusten vaikutukset. Traumaattiset kokemukset voivat siirtyä sukupolvelta toiselle ja muodostaa näin pitkiäkin juurtuneita toimintamalleja, esimerkiksi vanhempien käyttämä kuritusväkivalta. Lasten traumaattiset kokemukset olisi tunnistettava varhaisessa vaiheessa; nopeasti ja tehokkaasti, jotta lapsen elinikäinen hyvinvointi saisi paremmat lähtökohdat. Hoitamaton trauma vaikuttaa kielteisesti lasten koko loppuelämään ja tulevaisuudessa myös heidän omien lastensa elämään. Traumatisoitumisella on laaja-alaiset vaikutukset muun muassa lapsen koulusuoriutumiseen, kognitiivisiin kykyihin ja ruumiilliseen terveyteen. Traumatisoituneen lapsen nopea tunnistaminen voi vähentää kielteisiä seurauksia. (Poijula.)

Kiinnostuin lasten traumaattisten kokemusten tunnistamisesta harjoitteluajanani lastensuojelussa. Traumaattisten kokemusten ylisukupolvisuus sekä lasten kasvuympäristöjen haasteet ilmenivät vahvasti lastensuojelutyössä. Jäin pohtimaan, miksi lasten elinolosuhteiden haasteet tunnistetaan vasta vuosien jälkeen, jos olenkaan ja miten varhaiskasvatus tunnistaa lasten traumaattisia kokemuksia? Neuvola tapaa pääsääntöisesti lapsia kerran vuodessa ja arvioi perheen sekä lapsen hyvinvointia. Varhaiskasvatuksessa lapset voivat olla useita tunteja viikossa, jolloin varhaiskasvattajat ovat lapsuuden näköalapaikalla.

Opinnäytetyöni on tutkimustyyppinen ja sen tarkoituksena on tutkia varhaiskasvatuksen kyvykkyyttä tunnistaa traumatisoituneita lapsia sekä varhaiskasvatuksen käytössä olevien työmenetelmien riittävyttä traumaattisten kokemusten tunnistamiselle. Opinnäytetyö toteutetaan erään kaupungin varhaiskasvattajille niin yksityiselle kuin myös julkiselle sektorille. Aihe on ajankohtainen, koska tarve varhaiskasvattajien traumatietoiseen työotteeseen on ilmeinen. Kaupungin varhaiskasvattajien kouluttamista suunnitellaan opinnäytetyöni tuloksien pohjalta. Taivonni on tuottaa kaupungille tietoa lasten traumaattisten kokemusten tunnistamisesta ja varhaiskasvattajien koulutustarpeesta sekä Lapset puheeksi -

menetelmän ja moniammatillisuuden ilmenemisestä kaupungin varhaiskasvatuksissa. Opinnäytetyössä keskityn lapsen kaltoinkohtelun tuottamiin traumaattisiin kokemuksiin, jotka ovat lapsen elämässä toistuvia eikä yksittäisiä. Kaltoinkohtelu kohdistuu suoraan lapseen tai lapsi altistuu muiden väliselle väkivallalle.

2 LAPSEN YKSILÖLLINEN KEHITYS

Jokainen lapsi on yksilöllinen, eikä tarkkaa kehityksen linjaa kyetä määrittämään. Kehitystä tulisi arvioida yhdessä perheen ja ammattilaisten kanssa. Tällainen tieto perheen arvoista ja kasvatustietämyksistä auttavat laajemmin kuvan saamisessa. Lapsilla on jo syntyessään tietty biologinen ja sosiaalinen perimä, oma temperamentti. Yksilölliset erot syntyvät lasten kokemusten ja ympäristön vaikutuksessa. Lapsen kehityksen tarkkoja linjoja on vaikea määrittää, koska kehityskulku riippuu muun muassa lapsen mahdollisuuksista harjoitella, ympäristön realiteeteista, kannustuksesta sekä motivoinnista. Kehitys ei ole suoraviivaista, vaan etenee jaksoittain. Viivästyminen kehitysalueella voi vaikuttaa lapsen kykyyn yhdistää taitojaan, jolloin kehitys viivästyy. Ympäristö, saatu hoiva ja huolenpito vaikuttavat lapsen kehityksen osatekijöihin. Yleinen terveydentila vaikuttaa kehitykseen ja käyttäytymiseen, jopa ravinnon määrällä ja laadulla on vaikutusta kehityksen kulkuun. (Soisalo 2012, 103-104.)

Lapset puheeksi -menetelmä perustuu lapsen kehitykseen biopsykososiaalisena kokonaisuutena sosiaalisessa kontekstissa. Toisin sanoen, lapsen kehitys tapahtuu kokonaisvaltaisesti ja dynaamisesti biologisten, psyykkisten ja sosiaalisten tekijöiden yhteisvaikutuksessa eri kehitysympäristöissä. Lapsen kehitys ja pärjäävyys tapahtuvat arkisissa toiminnoissa ja vuorovaikutuksessa eri kehitysympäristöissä kuten kotona ja varhaiskasvatuksessa. Vanhempien haasteet vaikeuttavat perheen toimintaa ja kommunikaatiota, jolloin haasteet heijastuvat myös lapseen. (Kasvun tuki 2017.) Lapset puheeksi -menetelmässä käytetään lapsen kehityksestä termiä suotuisa kehitys. Lapsen suotuisalla kehityksellä tarkoitetaan kehityksen perussuunnan säilymistä myönteisenä vaikeuksista huolimatta. Lapsen elämässä ilmenevät haasteet eivät ratkaise lapsen kehitystä. Tärkeämpää suotuisan kehityksen kannalta on, miten haastavissa tilanteissa toimitaan. (Mielenterveystalo. Omahoito ja oppaat. Oppaat. Lapset puheeksi tutuksi. Lapset puheeksi -työn lähtökohtia ja teoreettista taustaa.)

2.1 Psyykkisen ja emotionaalisen kehityksen tukeminen

Tunteiden säätelyyn tarvitaan varhaislapsuudessa vanhemman apua, koska lapsen omat keinot ovat vielä riittämättömiä. Vanhemman on osattava säädellä riittävästi omia tunteitaan, jotta hän onnistuu säätelemään myös lapsensa tunteita. Vanhempi säätelee negatiivisia tunteitaan sekä jakaa ja lisää positiivisia tunteitaan. Lapsen kokemus tunnetilojen jakamisesta ja yhteensoinnuttamisesta tukee tervettä psyykkistä kehitystä. Säädellyt emotionaaliset vuorovaikutuskokemukset lisäävät lapsen turvallisuuden tunnetta. (Mäntymaa, Puura, Aronen & Carlson 2016a.)

Lapsen mentalisaatiokyky kehittyy varhaisissa vuorovaikutussuhteissa vanhempien sekä lapsen elämässä läsnä olevien ihmisten kanssa. Vanhempi tai läheinen haluaa nähdä lapsen ilmiäytymisen taakse ja pohtia lapsen kokemuksia toimissaan ja reagoidessaan tietyllä tavalla. Mentalisaatiokyvyn kehitykselle tärkeää on myös vanhemman väärintulkinnat lapsen tarpeista. Vanhempi voi onnistua korjaamaan väärintulkinnat oikeiksi, mutta lapsen normaalin kehityksen kannalta riittää, että vanhempi ymmärtää lastaan puolet ajasta. (Mäntymaa, Puura, Aronen & Carlson 2016b.) Koska täydellinen kyky tietää toisen kokemuksia, haluja, toiveita tai tarkoitusperiä, on mahdotonta (Pajulo, Salo & Pyykkönen 2016).

Resilienssi mahdollistaa normaalin kehityksen etenemisen vaikeissakin elämäntilanteissa. On olemassa haitoilta suojaavia tekijöitä kuten yksilön kognitiivinen kapasiteetti, onnistumisen kokemukset, hyvä itsetunto ja ulkopuolelta saatava tuki. Yksikin hyvä suhde turvalliseen aikuiseen lapsuusiässä, voi kantaa lasta kaltoinkohtelusta huolimatta kohti tasapainoista aikuisuutta. Lapsen ympärillä olevat aikuiset ja vertaiset voivat tukea ja toimia positiivisina esimerkkeinä. (Nikkola & Tupola 2016.)

2.2 Psyykkistä ja emotionaalista kehitystä suojaavat tekijät

Lapsen kehitystä suojaavia tekijöitä ovat muun muassa tasapainoiset, hienotunteiset, rakastavat ja kannustavat ihmissuhteet. Ne takaavat lapselle turvallisen

ympäristön toteuttaa itseään ja saavuttaa omia kehitystavoitteitaan. (Soisalo 2012, 105.) Vanhempien kyky nähdä asioita lapsen näkökulmasta lisää lapsen näkyväksi ja kuulluksi tuleamista. Vanhempi on emotionaalisesti läsnä ja kiinnostunut lapsesta. Lapsi oppii tunnistamaan omia ja muiden tarpeita sekä tunteita ja oppii vähitellen niiden erillisyyttä. (Mäntymaa, Puura, Aronen & Carlson 2016c.) Vanhempien myönteiset odotukset sekä mahdollisuus suorittaa ikäkaudelle tyyppilliset kehitystehtävät suojaavat lapsen kehitystä (Soisalo 2012, 109).

Lapsen synnynnäinen temperamentti vaikuttaa haastavissa tilanteissa myös suojaavana tekijänä. Temperamenttiulottuvuuksista muun muassa positiivinen emotionaalisuus on luontainen taipumus kokea asioita. Positiivinen suhtautuminen haasteissa suojaa haitoilta. (Martin, Karlsson & Marttunen 2011, 548.) Lapsuudessa koetut pienet vastoinkäymiset lisäävät myös mahdollisuutta pärjätä aikuisuudessa (Korkeila 2018).

Turvallinen kiintymyssuhde auttaa suojautumaan haastavissa tilanteissa, erityisesti stressitilanteissa (Martin ym. 2011, 548). Turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsi saa ilmaista vuorovaikutuksessa kaikki tunteensa ja elää ennakoitavassa maailmassa. Turvallinen kiintymyssuhde edesauttaa lapsen suotuisaa sekä sosiaalista että tiedollista kehitystä. (Sinkkonen & Kalland 2016.) Vanhemman sensitiivisyys ei riitä turvalliseen kiintymyssuhteeseen, vaan myös mentalisaatiokyvykkyyttä tarvitaan (Sinkkonen 2011, 252).

Lapselle on tärkeää tuntea kuuluvansa perheeseen, kotiin ja yhteisöön. Lapselle sosiaaliset vertaisryhmät ja mahdollisuus laadukkaaseen päivähoidon ovat suotuisan kehityksen kannalta oleellisia. Laadukkaan päivähoidon tehtävänä on vahvistaa ja ylläpitää lapsen ensisijaisia kiintymyssuhteita, mutta myös tarjota lapselle pysyvyyttä, yksilöllisyyttä ja kiintymystä tarjoavaa kasvattajasuhdetta. (Karikoski & Tiilikka 2017, 81-82.) Vertaissuhteissa lapsi harjoittelee vuorovaikutustaitojaan, rakentaa käsitystään itsestään, muokkaa persoonallisuuttaan sekä kehittää tiedollista osaamistaan vertaisoppimalla (MLL. Ammattilaisille. Kouluille ja oppilaitoksille. Kiusaamisen ehkäiseminen. Vertaissuhteet). Lapsen kehitystä suojaavana tekijänä toimii myös perheen tilanteenmukainen palvelujärjestelmä,

jossa vanhemmuutta tuetaan sekä perheeseen suhtaudutaan myötätuntoisesti ja kunnioittavasti. Syrjimättömyys on ensisijaista. (Soisalo 2012, 109.)

2.3 Psyykkisen ja emotionaalisen kehityksen riskitekijät

Varhaisen vuorovaikutuksen haasteet ja kaltoinkohtelu tuottavat lapselle pitkäkestoista stressiä, joka on vahingollista muun muassa aivojen kehityksen kannalta. (Mäntymaa ym. 2016c.) Vanhempien haluttomuus tai osaamattomuus asettaa lapsen tarpeita etusijalle, lapsen torjuminen, ankara ja epäjohdonmukainen kurinpito ja kasvatusta sekä riittämätön lapsen valvonta ovat lapsen psyykkisen kehityksen kannalta riskitekijöitä. (Soisalo 2012, 107, 109.) Vanhempi ei suojele lasta vahingoittumiselta tai ei huolehdi hänen fyysisistä tai psyykkisistä perustarpeistaan. Vanhemman omassa lapsuudessaan kokema kaltoinkohtelu ja kuritusväkivalta voivat vaikuttaa haitallisesti vanhemman toimintaan. Rajoittamista vaativissa tilanteissa vanhempi voi käyttää kuritusväkivaltaa lastensa kanssa. (Puura 2016.)

Vanhemmuuden haasteet ilmenevät vanhemmuustaitojen puutteena, vanhempien jaksamisen ongelmina, elämänhallinnan ongelmina, parisuhdeongelmina ja mielenterveys- ja päihdeongelmina. Muun muassa masennuksessa usein ilmenevä väsymys ja aloitekyvyttömyys tuottavat vanhemmille haasteita lapsen tunteiden säätelyssä ja käyttäytymisen rajoittamisessa (Puura 2016). Synnytyksen jälkeinen masennus vaikuttaa äidin ja lapsen varhaisen vuorovaikutuksen laatuun alentavasti, jolloin lapsen käyttäytymisen ja tunne-elämän kehitys vaarantuu (Latva & Moilanen 2016). Varhaisen vuorovaikutuksen ongelmat ja kaltoinkohtelun kokemukset lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana haittaavat tai estävät empatiakyvyn kehittymistä (Mäntymaa ym. 2016a). Temperamentti on myös yksi lasten psyykkisten ongelmien riskitekijöistä, jos lapsi omaa suuren määrän negatiivista emotionaalisuutta sekä heikon kontrollikyvyn, on hänellä suurentunut riski sairastua muun muassa masennukseen (Martin ym. 2011, 548).

Vanhempien erot ovat lapsen psyykkisen kehityksen riskitekijöitä. Yksinhuoltajuus voi olla vanhemmuutta kuormittavaa. Usein jaksamisen haasteita kertyy

vanhemmille, jotka asuvat yksin lastensa kanssa (THL. Tilastoraportti 2019). Pitkäkestoinen ja vaikea ristiriita voi johtaa vanhemmat ja lapset toimimaan toisiaan vastaan, jolloin perheen vuorovaikutuksessa esiintyy vähemmän kiintymystä, yhteenkuuluvuutta ja keskinäistä sopua (Puura 2016).

Perheen läheisverkostot voivat olla riittämättömiä, jolloin apua arjen haasteisiin ei löydy. Perheitä kuormittavat myös huono-osaisuus, työttömyys sekä taloudelliset ongelmat. Niiden seurauksena vanhempien kyky myönteiseen vuorovaikutukseen lapsen kanssa vähenee (Puura 2016). Osalla vanhemmista on ylikuormitusta töistään, mikä heijastuu haitallisesti myös perhe-elämään (Tampereen kaupunki 2019, 19). Vanhemmat jättävät usein kertomatta ammattilaiselle tuen tarpeensa muun muassa parisuhteeseen liittyvissä haasteissa, omassa jaksamisen haasteissa, psyykkisestä kuormittuneisuudesta tai yksinäisyydestään (THL. Tilastoraportti 2019).

3 TRAUMAATTISET KOKEMUKSET

Traumaattinen kokemus vaatii yksilöltä omien voimavarojen ylittävää sopeutumista, jolloin yksilön emotionaalinen kuorma kasvaa ylivoimaiseksi. Trauman syntyyn vaikuttavat yksilölliset tulkinnat, kokemukset, yksilön ikä ja suojaavat tekijät. Trauma voidaan jakaa yksittäisiin ja toistuviin traumoihin. Lapselle toistuvia traumoja synnyttävät muun muassa kaltoinkohtelu ja vanhemmasta vierottaminen. Traumot helposti kasaantuvat ja merkitsevät ympäristön epävakautta. Lapsuudessa tapahtuva trauma selittää noin kolmasosan aikuisuuden mielenterveyden häiriöistä sekä lapsuuden mielenterveyden häiriöistä puolet. Pitkäkestoinen stressi varhaislapsuudessa, voi olla traumaattista. (Korkeila 2018.) Keskityn opinnäytetyössäni lapsen toistuviin traumaattisiin kokemuksiin, joita muun muassa kaltoinkohtelu synnyttää.

3.1 Lapsen kaltoinkohtelu

Kaltoinkohtelu voi olla henkistä kaltoinkohtelua kuten esimerkiksi huutamista, nimittelyä tai uhkailua. Lapsella ei ole välittävää ja kannustavaa kasvu ympäristöä, vaan lapsen psyykkinen ja emotionaalinen kehitys vaarantuu. Fyysistä kaltoinkohtelua on esimerkiksi vanhemman lapsen kohdistama fyysinen väkivalta. Se vahingoittaa lapsen terveyttä ja aiheuttaa kipua kuten esimerkiksi lyöminen, potkiminen ja polttaminen. Kuritusväkivalta on fyysistä väkivaltaa, jolla aikuinen rankaisee tai säätelee lapsen käyttäytymistä esimerkiksi tukistamalla, tönimällä ja luunapeilla. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on lapsen kehitystä ja koskemattomuutta vahingoittavaa seksuaalista tekoa. Lapsen perustarpeiden laiminlyönti ilmenee muun muassa lapsen huonona hygieniana, ravinnon vähäisyytenä sekä emotionaalisten tarpeiden laiminlyöntinä. Kemiallisella pahoinpitelyllä tarkoitetaan muun muassa lapsen huumaamista lääkeaineella tai alkoholilla. (THL. Aiheet. Lapset, nuoret ja perheet. Työn tueksi. Väkivallan ehkäisy. Lapsen kaltoinkohtelu.)

Kaltoinkohtelu aiheuttaa lapselle traumoja, jotka ovat erittäin vahingollisia muun muassa lapsen neurologiselle kehitykselle. Erityisen haitallisia ne ovat silloin, kun tekijä on vastuussa lapsen huolehtimisesta. Lisäksi lapsuudessa koettujen traumojen on havaittu olevan yhteydessä mielenterveys- ja päihdeongelmiin. (Soinalo 2012, 105.) Henkistä kaltoinkohtelua on erittäin vaikea huomata. Lapsen elinympäristö näyttää sekä vaikuttaa hyvältä. Kuitenkin psyykkisesti oireilevan tai käytöshäiriöisen lapsen tilanteessa pitää eri kaltoinkohtelun muotojen mahdollisuus kartoittaa. Osa lapsista ei oireile ulospäin näkyvällä tavalla, jolloin tunnistaminen on haasteellista. Henkinen kaltoinkohtelu on vaikutuksiltaan yhtä haitallista kuin fyysinenkin kaltoinkohtelu. (Nikkola & Tupola 2016.) Lapsuudessa omaksuttu malli väkivallasta osana ratkaisukeinoja edesauttaa traumojen siirtymistä sukupolvelta toiselle (Sinkkonen & Kalland 2016).

Aggressio on luontaista, mutta aggressiivinen käyttäytyminen on sosiaalisen vuorovaikutuksen tulosta. Lapsena kaltoinkohdelluista noin kolmasosa siirtää väkivaltaisuuden sukupolvelta toiselle. Kaltoinkohdelluilla lapsilla on todettu psyykkisiä oireita kuten masennusta, aggressiivisuutta, ahdistuneisuutta ja

impulssikontrollin häiriöitä. Krooninen traumatisoituminen lisää traumaperäisten häiriöiden riskiä. (Nyqvist 2018.) Traumaattisista kokemuksista on mahdollista toipua. Lapsen auttamiseen vaaditaan halua, aikaa ja rohkeutta. Uskallusta kuulla ja ottaa vastaan lapsen viestittämät kokemukset sekä puuttua tilanteeseen. (Nikkola & Tupola 2016.)

3.2 Mahdolliset kaltoinkohtelun merkit ja traumaoireet

Lapsen mahdollisia henkisen kaltoinkohtelun merkkejä ovat huono itsetunto, vetäytyvyys sekä passiivisuus. Lapsi voi olla aggressiivinen ja vaativa, hyvin ahdistunut tai lapsen puheen kehitys voi viivästyä. Lapsi voi myös taantua huomattavasti nuoremman tasolle ja suhteet aikuisiin sekä vertaisiin voivat olla ongelmallisia. Fyysisessä kaltoinkohtelussa merkkeinä ovat mustelmat, palovammat, puramat ynnä muut ulkoiset merkit. Lisäksi lapsi voi olla varautunut ja epäluottavainen aikuisia kohtaan, osoittaa pelkoa kotiinlähtöä tai vanhempiaan kohtaan. Lapsi voi olla myös äärimmäisen ystävällinen vieraille ja osittaa pelokkuutta toisten alkaessa itkeä. Lapsella voi olla myös passiivinen ja liika mukautuva rooli. Nämä merkit eivät kuitenkaan ole tae traumaattisista kokemuksista vaan merkkejä, joiden perusteella voi asian ottaa puheeksi. (Soisalo 2012, 207-208.)

Traumaoireita ovat muun muassa trauman toistuva uudelleen kokeminen sekä tarkkaavaisuuden puute. Lapsella ilmenee vaikeutta keskittyä leikkeihin, kuunnella toisia tai seurata ohjeita. Lisäksi vuorovaikutuksellisissa ja kehityksellisissä taidoissa voi tapahtua muutoksia ja taidot taantuvat. Yliaktiivisuus on traumaoire, jolloin lapsi on jatkuvasti hyperaktiivinen eikä kykene olemaan paikallaan. Lapsi juoksentelee, kiipeilee, puhuu ylettömästi ja on levoton. Oireena voi ilmetä myös impulsiivisuutta, jolloin lapsi muun muassa keskeyttää toisia toistuvasti. Lapsella voi olla huono pettymyksensietokyky, jolloin hän raivostuu ja käyttäytyy aggressiivisesti. Pitkään kestäneet ja vaikeat olot saavat aikaan lapselle monimutkaisia traumareaktioita kuten vahvaa syyllisyyttä tapahtuneesta ja kuvitelmia omasta pahuudestaan. (Soisalo 2012, 164, 223-227.) Lapset sopeutuvat ylivoimaisiin oloihin kehon henkiinjäämisreaktion avulla eli niin sanotun taistelee/pakene/jähmety- reaktiolla. Reaktio saa aikaan lapselle levottoman ja ylivalppauden tilan,

vauvoilla jähmettyneen valppauden tilan. (Soisalo 2012, 105.) Lapsen kokema sietämätön kasvuympäristö edesauttaa erilaisia tietoisuuden rajaamiskeinoja, jolla ahdistavaa todellisuutta pyritään välttämään. Traumatisoitunut lapsi reagoi ristiriitaan, vaikka voi kadotakin tilanteesta transsitilaan. Transsitilassa sosiaalinen oppiminen estyy. (Suokas-Cunliffe 2006, 13.)

3.2.1 Kompleksinen traumatisoituminen, PTSD ja dissosiaatio

Kompleksinen traumatisoituminen lapsuudessa tapahtuu toistuvassa ja pitkään jatkuvassa kaltoinkohtelussa, jolloin lapsi elää jatkuvassa yli- tai alivireystilassa. Kompleksisesti traumatisoitunut lapsi elää vääristyneissä uskomuksissa elämästä, eikä ymmärrä kotona tapahtuneiden asioiden kuulumattomuutta tavalliseen lapsuuteen. (Suokas- Cunliffe 2006, 9.) Kompleksinen PTSD (post-traumatic stress disorder) voi kehittyä pitkään traumaattisissa olosuhteissa eläneille. Keskeisimpiä oireita lapsilla voivat olla pelko- tai kauhutilat, avuttomuus, kiihtynyt tai jäsentymätön käyttäytyminen esimerkiksi ikätasolle vieras ja sopimaton käyttäytyminen. (Tays. Ohjeet. Hoito-ohjeet. Psykiatrian hoito-ohjelmat. Persoonallisuushäiriöt. Persoonallisuushäiriö ja traumatausta.)

Lapsi on myös erityisen herkkä rakenteelliselle dissosiaatiolle. Lapsen persoonallisuus on vielä integroitumaton, jolloin kokemuksia yhdistelevät aivoalueet ovat vielä kypsyttömäisiä (Suokas-Cunliffe & Van der Hart 2006, 2002). Rakenteellisessa dissosiaatiossa lapsen persoona voi jakautua esimerkiksi normaaliin persoonan osaan (ANP) ja emotionaaliseen persoonan osaan (EP). Normaali persoonan osa on traumasta irrallaan. Lapsen kiintymys, ympäristön tutkiminen, leikki, huolenpito ja energian säätely toimivat normaalin oloisesti. Keho on kuitenkin turta, vailla yhteyttä tapahtuneeseen tai siihen liittyviin tunteisiin. Normaalissa persoonan osassa voi ilmetä myös negatiivisia dissosiativisia oireita kuten amnesia tapahtuneisiin traumatapahtumiin. Lapsen aistimuksissa voi ilmetä myös puutteita kuten kivun aistimisessa. (Suokas-Cunliffe 2011, 10-11.) Kompleksista PTSD:tä ja dissosiaatiota ylläpidetään puolustusmekanismien avulla esimerkiksi kieltämällä, tukahduttamalla, idealisaatiolla (liioitellut myönteiset

ominaisuudet) tai menneisyyden merkityksen minimoinnilla (Disso. Tietoa traumasta ja dissosiaatiosta. Kirjoituksia ammattilaisilta. Kompleksinen ptsd ja dissosiaatio).

3.2.2 Kiintymyssuhdehäiriöt

Traumatisoituminen aiheuttaa kiintymyssuhteen vaurion. Ristiriita varhaisessa kiintymyssuhteessa on vakava riskitekijä lapsen kehityksessä. Varhaisen kiintymyssuhteen sisältämä ristiriita eli disorganoitunut kiintymyssuhde, on keskeinen tekijä lapsen kehityksen häiriintymisessä. (Suokas-Cunliffe 2006, 9.) Pitkäkestoinen kaltoinkohtelu altistaa organisoitumattomalle kiintymyssuhteelle. Organisoitumattomasti kiintyneet lapset ovat joko äärimmäisen valppaita tai voivat jäähmettyä paikoilleen tilanteissa, joissa oletetaan vanhemman läheisyyttä. Jotkut lapset voivat ilmaista äärimmäistä ahdistuneisuutta, neuvottomuutta irvistyksin tai hakkaamalla päätä lattiaa. Lapset voivat yrittää ilmaista useita ja erilaisia tunteita samanaikaisesti. (Sinkkonen & Kalland 2016.)

Organisoitumaton kiintymyssuhde voi johtua myös vanhemman aikaansaavasta pelottavasta ja/tai pelokkaasta tunteesta. Tunnetilat vaihtelevat lapsen näkökulmasta katsottuna mielivaltaisesti eikä lapsi löydä yhteyttä niistä käytökseensä. Lapsi ei pysty vaikuttamaan vanhemman käytökseen omalla käytöksellään. Ristiriitaisuutta esiintyy esimerkiksi vanhemman lämpimän äänensävyyn ja aggressiivisten eleiden mukaan, toiminta on epäsensitiivistä ja vanhempi on hukassa omien tunnetilojen ja motiivinsa kanssa. (Sinkkonen & Kalland 2016.)

4 VARHAISKASVATUS TRAUMAN TUNNISTAJANA

Lasten psyykkisten ongelmien tunnistaminen on terveydenhuollossa haastavaa (Sourander & Aronen 2017, 629). Apua ei kyetä antamaan, ilman ongelman

tunnistamista. Lapsen yksilöllisen hoidon lisäksi, perheen tuki sekä mahdollinen hoito moniammatillisella verkostolla on usein tarpeen (Sourander & Aronen 2017, 619). Perheen tuenarvioinnissa tarvitaan lisäksi monialaista ja monitieteistä yhteistyötä. Monialainen yhteistyö traumaattisten kokemusten tunnistamisessa on tarpeen. Tärkeää on kohdistaa huomiota lapsen ja perheen yksilölliseen elämäntilanteeseen ja tarpeisiin. (Soisalo 2012, 104,105.)

Varhainen puuttuminen ehkäisee ongelmien kasaantumista ja kaltoinkohtelun jatkumista. Jopa väkivaltakierteen loppumista. Lapsen kaltoinkohtelun ehkäisy, tunnistaminen ja varhainen puuttuminen ovat monen eri ammattitahon yhteistyötä. Lasten kaltoinkohtelu on yhteiskunnallinen tosiasia. Jotta tilanteeseen voidaan puuttua lasta ja perhettä auttamalla, on lapsen kaltoinkohtelu tunnistettava. Vanhemmat harvoin kertovat kaltoinkohtelusta. Perheiden kanssa toimivien tahojen on tunnistettava kaltoinkohtelun ja laiminlyönnin riskitekijät sekä lapsen oireet. Tilanteisiin on myös puututtava varhaisessa vaiheessa eri ammattiryhmien taitojen ja osaamisen avustuksella. Lisäksi vaaditaan uskallusta asian puheeksi ottamiseen sekä tietoa ammattilaisen ilmoitusvelvollisuudesta. (Lindqvist 2015.)

Perheen kokonaistilanteen selvittämiseksi ja mahdollisten tukitoimien löytämiseksi Lapset puheeksi- menetelmä toimii varhaiskasvatuksen apuna lasten traumaattisten kokemusten tunnistamisessa. Lapset puheeksi -keskustelussa rakennetaan monipuolista ymmärrystä lapsesta sekä hänen perheensä elämäntilanteestaan. Lisätään lapsen näkyvyyttä ja kuuluvuutta. Päämääränä on kunnioitettava ja tukeva yhteistyö vanhempien ja varhaiskasvattajan kesken. Lapset puheeksi -menetelmä on vanhempien ja varhaiskasvattajien yhteinen työmenetelmä. (Mielenterveystalo. Omahoito ja oppaat. Oppaat. Lapset puheeksi tutuksi. Lapset Puheeksi -johdanto.)

4.1 Varhaiskasvattajan mentalisaatiokyky

Mentalisaatiokyky auttaa säätelemään läheisyyttä ja etäisyyttä ihmissuhteissa. Se edesauttaa myös hyvää kommunikaatiota ja vuorovaikutusta sekä auttaa ymmärtämään ja tulkitsemaan lasta riittävän usein oikein. Puutteellinen

mentalisaatiokyky on yhteydessä muun muassa varhaisiin traumakokemuksiin. Korkea mentalisaatiokyky ei välttämättä toteudu kaikissa elämäntilanteissa tai ihmissuhteissa. Kyvykyys mentalisaatioon voi olla korkeampi suhteessa toisiin kuin itseensä. Myös tiettyjä mielentiloja voi mentalisoida herkemmin kuin toisia. Stressi- ja traumatilanteet voivat alentaa väliaikaisesti mentalisaatiokykyä. (Pajulo ym. 2016.) Mentalisaatiokyky voi olla vahingoittunut eri tavoilla. Yksilö ei välttämättä esimerkiksi kykene mentalisaatioon, kykenee heikosti tai vääristyneesti tai käyttää mentalisaatiota manipuloidakseen toisia. Mentalisaatiota vahvistavia työskentelytapoja eivät ole muun muassa neuvominen, informoiminen ja suora puuttuminen vaan uteliaisuuden ja pohdinnan herättäminen. (Pajulo ym. 2016.)

Varhaiskasvatuksessa mentalisaatio tarkoittaa varhaiskasvattajan kykyä havaita ja pohtia lapsen mielentiloja leikki- ja vuorovaikutustilanteissa vertaisten sekä aikuisten kanssa. Huomio kiinnitetään lapsen ulkoisen käyttäytymisen taustalla oleviin tunteisiin ja tarpeisiin. Työskentelyssä varhaiskasvattaja pohtii myös omia kokemuksiaan sekä tunteitaan ja tiedostaa niiden vaikutukset kohtaamisiin ja vuorovaikutustilanteisiin niin yksittäisen lapsen, lapsiryhmän, vanhempien kuin työtovereidenkin kanssa. Varhaiskasvattajien mentalisaatioon perustuva työtapo edesauttaa turvallisen ja myötätuntoisen lapsiryhmän rakentamisessa ja kiusaamisen ehkäisyssä. Varhaiskasvattajan sensitiivinen suhtautumistapa ja turvallinen vuorovaikutussuhde lapseen ovat työskentelyn keskiössä. Mentalisaatioon perustuva työote lisää lasten näkökulman huomioimista. Varhaiskasvattaja toimii empaattisesti ja rauhallisesti tilanteessa kuin tilanteessa. Varhaiskasvattaja on sensitiivinen ja myönteisesti utelias lapsen näkökulmaa kohtaan. Hän eläytyy lasten, työtovereiden ja vanhempien kokemuksiin. Kykenee ymmärtämään lapsen mielentilat erillisinä omista mielentiloistaan. Varhaiskasvattaja kykenee vaihtamaan omaa tarkastelukulmansa ja pohtimaan sekä tiedostamaan omia käyttäytymisen tai tunneilmaisujen vaikutuksia. Varhaiskasvattajalla on hyväntahtoinen asenne lapsia, vanhempia ja työtovereita kohtaan. (MLL. Mielenlukutaitoa! Opas turvallisen päiväkotiryhmän rakentamiseen 2017, 5-6.)

4.2 Vanhemmuuden tarkastelu

Vanhempien saadessa apua ja tukea, voidaan parhaiten varmistaa lapsen kaltoinkohtelun ehkäiseminen. Ammattilaisten kuten varhaiskasvattajien ja terveydenhoitajien on ohjeistettava vanhempia käyttämään turvallisia keinoja haastavissa kasvatustilanteissa. Vanhemmille on tarjottava vaihtoehtoja ruumiillisen kuittamisen rinnalle. (Lindqvist 2015.)

Kaltoinkohteluun viittaavia merkkejä kuten puuttuvaa emotionaalista yhteyttä vanhemman ja lapsen välillä, on hyvä havainnoida varhaiskasvatuksessa. Ylisukupolviset muun muassa väkivaltaa suosivat asenteet ja vuorovaikutuksen tavat vaativat yleensä ulkopuolista puuttumista. Varhaiskasvattajat voivat kysyä myös vanhempien jaksamisesta sekä avun tarpeesta. Jos epäilyä syntyy perheväkivallasta, on hyvä kysyä myös vanhempien tavoista ratkaista ristiriitatilanteita. Keskustella voi myös kaltoinkohtelun haitallisista vaikutuksista. Vanhemmat voivat tarvita tukea myös vanhemmuustaitoihin kuten myönteisen tunneyhteyden rakentamiseen sekä lapsen tunteiden, tarpeiden ja käyttäytymisviestien huomaamiseen ja vastaamiseen. (Lajunen, Andell & Ylenius-Lehtonen 2019, 20.)

Lastaan kaltoinkohtelevat vanhemmat suhtautuvat usein epäluuloisesti ja epäluottamuksella kaikkia valta-asemassa olevia kohtaan. Vanhemmat ovat itse myös traumatisoituneita ja kokevat syyllisyyttä tilanteesta, jota eivät kykene kestämään. Epäluuloisuus on tyypillinen traumatakaumakokemus, jonka ymmärtäminen voi edesauttaa luottamuksen syntymistä. (Schulman 2006.)

4.3 Lapset puheeksi- menetelmä

Lapset puheeksi työmenetelmä on kaksiportainen. Lapset puheeksi -keskustelua ja -neuvonpitoa voidaan käyttää erilaissa lapsen sekä perheen tilanteissa. Keskustelua voidaan käyttää ennaltaehkäisevänä menetelmänä tai kohdistetusti perheiden elämäntilanteen muutoksissa. Menetelmää voidaan käyttää myös silloin, kun lapsen tai perheen elämässä ilmenee haasteita ja huolia. Lapset puheeksi -menetelmässä työskennellään lokikirjan mukaisesti perheen kanssa yhdessä.

Tehdään toimintasuunnitelma ja jatketaan työskentelyä perheessä sekä muissa kehitysympäristöissä. Lapset puheeksi -menetelmässä on kolme kokonaisuutta. Kartoitetaan lapsen elämäntilannetta, tehdään toimintasuunnitelma sekä luodaan keskustelulla ymmärrystä lasta tukevista tekijöistä. Toiminta arjessa alkaa vasta menetelmän jälkeen. Sekä vanhempien että perheen tilanteen ymmärtäminen, vanhempien kunnioittaminen ja arvostaminen ovat tasavertaisen ja tuloksellisen yhteistyön edellytys ja perusta. (Mielenterveystalo. Omahoito ja oppaat. Oppaat. Lapset puheeksi tutuksi. Lapset puheeksi -menetelmä ja työskentely perheen kanssa.)

4.3.1 Keskustelu

Työskentely alkaa Lapset puheeksi- keskustelulla (LIITE 1), jossa vanhempi ja varhaiskasvattaja keskustelevat lapsen arjesta kotona ja kehitysympäristössä. Lapsen osallistuminen keskusteluun arvioidaan tilannekohtaisesti. Keskustelussa pyritään kartoittamaan lasta suojaavia tekijöitä eli vahvuuksia sekä pärjävyyttä uhkaavia tekijöitä eli haavoittuvuuksia. Jos perheen tilanne vaatii, tehdään toimintasuunnitelma arjen tueksi. (Toimiva-arki. LAPE-kehittämistyö. Kehittämiskokonaisuudet. Lapset puheeksi.)

Keskustelussa vanhempien ja varhaiskasvattajien näkemykset ja kokemukset voivat erota toisistaan ja ne kuvastavat jokaisen yksilöllistä näkökulmaa. Kehitysympäristöt ovat kotona ja varhaiskasvatuksessa erilaiset, joten lapset toimivat niissä eri tavalla. Molempien näkemysten arvostus on yhteistyön ehto. Keskustelulla opitaan tuntemaan lasta eri kehitysympäristöissä sekä tunnistetaan lapsen elämäntilanteen vahvuuksia ja haavoittuvuuksia. Saadaan kuva lapsen kokonaistilanteesta, ennen mahdollisten toimien suunnittelua. Toimintasuunnitelmassa keskustelun jälkeen, pohditaan ja päätetään, millä tavoin voidaan vahvistaa ja vaalia vahvuuksia sekä etsitään ratkaisuja haavoittuvuuksiin. Vanhemmat saavat määritellä, kuinka laajasti haluavat keskustella eri teemoista. Teemoja ovat muun muassa lapsen arki kodissa ja varhaiskasvatuksessa; lapsen tunteet ja mieliala; toiminta ja käyttäytyminen sekä ristiriidat ja huolet. (Mieli 2019, 4-5,6,8.)

Toimintasuunnitelmassa sovitaan erikseen toiminnot, joita tehdään kotona ja varhaiskasvatuksessa. Lisäksi voidaan määritellä lisävoimien tarve ja keneltä sekä mihin sitä tarvitaan. Toimenpiteet määritellään erikseen sekä vahvuuksiin että haavoittuvuuksiin. Lopuksi keskustellaan keskustelun synnyttämistä tunteista kuten miltä vanhemmasta tuntuu keskustella kotiin, lapseen ja varhaiskasvatukseen liittyvistä asioista. Keskustelu uusitaan osapuolen sitä halutessa tai muutoksissa, jotka voivat vaikuttaa lapsen hyvinvointiin. (Mieli 2019, 10-11.)

4.3.2 Neuvonpito

Jos lapsi tarvitsee arkeen enemmän tukea, tulee käynnistää neuvonpito (LIITE 2). Se toimii yhteistyön alustana, johon kutsutaan vanhempien ja varhaiskasvattajien yhdessä nimeämät perheen omat sekä viranomaisverkoston jäsenet. Neuvonpito koostuu suunnitelmasta, jossa nimetään jokaisen osallistujan osuus huolen helpottamiseksi tai lasta suojaavien tekijöiden vahvistamiseksi. Yhdessä osallistujat määrittelevät aikataulun toteutuksessa. Jokaisen toimintamahdollisuudet kirjataan konkreettisina tekoina ja seuraavassa neuvonpidossa arvioidaan niiden toteutumista ja vaikutuksia. Lopuksi tehdään uusi suunnitelma ja määritellään uusi aikataulu. Perheen saama tuki on lapsen arjen konkreettisia tekoja. (Toimiva-arki. LAPE-kehittämistyö. Kehittämiskokonaisuudet. Lapset puheeksi.)

Ennen neuvonpitoa vanhempia kehoitetaan keskustelemaan lapsen kanssa kotona lapsen vahvuuksista ja haavoittuvuuksista sekä ideoimaan yhdessä toimintaa niihin liittyen. Lapsi voidaan ottaa osalliseksi myös neuvonpitoon. Keskustelusta on jäätävä lapselle myönteinen ja rakentava kokemus. Lopuksi neuvonpidossa keskustellaan syntyneistä tunteista kuten miltä vanhemmasta tuntuu keskustella kotiin, lapseen ja varhaiskasvatukseen liittyvistä toiveista ja iloista tai haasteista ja ongelmista. Lopuksi sovitaan seurantatapaamisesta, jossa keskustellaan toteutuneista asioista ja mahdollisista jatkotoimista. (Mieli 2019, 11-12.)

4.4 Lapselle turvallisuutta luova varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksessa käytössä oleva tunne- ja turvataitokasvatus voi rohkaista lapsia kertomaan huolistaan tai peloistaan varhaiskasvattajille. Tunne- ja turvataitokasvatus on laaja-alaista lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen tukemista. Se edistää itsetuntemusta, itsearvostusta ja itseluottamusta. Tunne- ja vuorovaikutustaidot, hyvät ihmissuhteet ja lasten kannustus kääntymään turvallisen aikuisen puoleen huolissa ja peloissa ovat toiminnan keskiössä. Lapsi oppii soveltamaan käytännössä turvaohjeita, kun hän näkee itsensä arvokkaana sekä hyvän kohtelun ja huolenpidon arvoisena. (Lajunen ym. 2019, 10-11.)

Traumatisoitunut lapsi voi alkaa oireilemaan arkisissa ja turvallisissa tilanteissa, jolloin varhaiskasvattajat voivat tuntea hämmennystä, voimattomuutta ja osamattomuutta. Lapsen turhautumisen, surun ja pettymysten tunteet ailahtelevat nopeasti. Varhaiskasvattajasta voi tuntua, ettei lapsi ymmärrä kasvattajan halua auttaa ja tukea. Muistettava on, että torjuvakin lapsi haluaa tulla ymmärretyksi. Traumatisoituneella lapsella on edellytykset eheytyä pysyvissä ja arkisissa läheissuhteissaan. Hoitava arki on parasta lääkettä. (Väliavaara 2010, 2.)

Traumatisoituneiden lasten kasvatuksessa turvallisuuden ja luottamuksen rakentaminen ovat erityisen tärkeitä. Lapsen oireilu kuvastaa tapaa ja yritystä kertoa omasta kokemusmaailmasta. Varhaiskasvattajat voivat käyttää terapeutista asennoitumista eritoten kiintymyssuhteissaan traumatisoituneeseen lapseen. Leikkisyys, hyväksyntä, aito kiinnostuneisuus sekä empaattisuus ovat niin kutsuttuja PACE- asenteeseen perustuvia kasvatuskäytäntöjä. Lapselle rakennetaan tilaa ja turvaa eheytyä, sanoitetaan tunteita ja kokemuksia. (Väliavaara 2010, 9.)

Traumatisoituneelle lapselle hylätyksi ja kaltoinkohdelluksi tulemisen pelko aktivoituu helposti, jolloin ilon sekä rentoutumisen hetket koetaan uhkaavina. Lapsi eristäytyy. Vapaassa leikissä toimiminen on haastavaa, jopa pelottavaa. Varhaiskasvattajan on autettava traumatisoitunutta lasta leikkimään yhdessä muiden lasten kanssa. Opettamalla ryhmässä toimimisen taitoja kuten leikin sääntöjä ja ohjaamalla lasten välistä vuorovaikutusta. Varhaiskasvattajan on estettävä traumatisoituneen lapsen leimaantuminen. (Väliavaara 2010, 11-12.)

5 ARKI, OIKEUDET JA VELVOLLISUUDET

YK:n lasten oikeuksien yleissopimuksessa määritellään, että valtion on taattava lapsen hyvinvoinnille välttämätön suojelu ja huolenpito. Huomioon on otettava lapsen vanhempien, huoltajien tai muiden oikeudellisessa vastuussa olevien henkilöiden oikeudet ja velvollisuudet. Lasta on suojeltava muun muassa kaikelta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, laiminlyönniltä, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä. (Lapsiasia. Lapsen oikeudet. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista.)

Lapsen huoltajan on turvattava lapsen tasapainoista kehitystä ja hyvinvointia, lapsen yksilöllisten toiveiden ja tarpeiden mukaisesti. Huoltajalla on oikeus päättää lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. Turvattava hyvä hoito, kasvatus sekä tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö ja lapsen on saatava osakseen ymmärrystä, turvaa ja hellyyttä. Lapsen alistaminen, kurittaminen ruumiillisesti sekä loukkaava kohtelu on kiellettyä. (L 361/1983, 1. §, 4. §.) Varhaiskasvattajat ovat velvollisia salassapitosäännösten estämättä ilmoittamaan sosiaalihuoltoon, mikäli ovat saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve tai kehitystä vaarantavat olosuhteet edellyttävät lastensuojelun tarpeen selvittämistä (L 417/2007, 25. §).

5.1 Perheiden arkea

Lapsista joka kymmenes altistuu vanhemman tai vanhempien humalahakuiselle juomiselle. Vanhemmista jopa 12 prosenttia koki riittämättömyyttään vanhempana ja kuusi prosenttia oli toistuvasti huolissaan jaksamisestaan. 10 prosenttia vanhemmista kertoo kokevansa parisuhdeväkivaltaa, joista yleisin on henkinen väkivalta. Tilastokeskuksen tietojen mukaan vuonna 2018 viranomaisien tietoon tulleissa pari- ja lähisuhdeväkivaltarikoksissa oli 7 700 uhria, joista lapsia oli 2 400. Perhe- ja lähisuhdeväkivallasta puolet oli avio- tai avopuolisoiden välistä. Vanhempien alaikäisiin lapsiinsa kohdistamasta väkivallasta noin kolmannes oli naisten tekemää. (Tilastokeskus 2019.)

Nelivuotiaista lapsista 44 prosenttia oli kokenut vähintään yhtä henkisen väkivallan muotoa ja 14 prosenttia vähintään yhtä fyysisen väkivallan muotoa. 10 prosenttia vanhemmista hyväksyy lapsen tukistamisen tai luunapin antamisen. (THL. Tilastoraportti 2019.) Vanhemmat ilmoittavat kohdistavansa kuritusväkivaltaa eniten 3–6-vuotiaisiin lapsiin. Alle 2-vuotiaita lapsia kuritetaan fyysisesti enemmän kuin kouluikäisiä lapsia. Vanhemmat kertovat kuritusväkivallan syyksi muun muassa väsymyksen, stressin tai osaamattomuuden esimerkiksi hallita aggressiivista lasta. (Lajunen ym. 2019, 15.)

5.2 Varhaiskasvatustilanne ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Varhaiskasvatusta on järjestettävä monialaisella yhteistyöllä kuten sosiaali- ja terveydenhuollosta vastaavien tahojen yhteistyöllä. Yhteistyön tarkoituksena on arvioida lapsen tarvitsemaa tukea sekä suunnitella ja toteuttaa tarvittavia palveluita kokonaisuudessaan. (L 540/2018, 7. §.) Varhaiskasvatus edistää lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia. Varhaiskasvatuksen on toimittava lapsen sekä huoltajan kanssa yhteistyössä, jotta lapsen tasapainoinen kehitys ja kokonaisvaltainen hyvinvointi parhaiten toteutuisivat. Varhaiskasvatuksen on tuettava myös lapsen huoltajaa kasvatustyössä. (L 540/2018, 3. §.) Palveluja annettaessa on myös huolehdittava, että niiden avulla tuetaan huoltajaa lapsen kasvatuksessa sekä saadaan selville lapsen ja perheen erityisen tuen tarve (L 1301/2014, 10. §).

Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää jokaisen lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Yhteistyön tavoitteena on yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamus, tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunniointi tukevat kasvatusyhteistyötä. Aikainen ja oikein kohdennettu tuki voi edistää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Tuen tarpeen havainnointi sekä tuen antaminen kuuluvat esimerkiksi koulutuksen ja vastuun mukaisesti henkilökunnalle. Paikalliset lasten ja perheiden palvelut pyritään muodostamaan tarkoituksenmukaiseksi kokonaisuudeksi lapsen tuen järjestämisessä. (Opetushallitus 2019, 14,16,54,55,89.)

6 TIEDONKERUUMENETELMÄT JA TUTKIMUSTAPA

Tutkimus toteutettiin erään kaupungin niin yksityiselle kuin julkiselle varhaiskasvatustyksikölle. Tutkimusaineiston otanta oli yksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan haastattelu sekä 65 varhaiskasvattajalle lähetettyä kyselylomaketta. Vastauksia kyselylomakkeisiin tuli 30 kappaletta. Kyselylomakkeen vastausaika oli kesäkuukausina, joten vastausprosentti oli mielestäni hyvä, hieman yli 46 prosenttia. Kyselylomakeaineisto kerättiin sähköisesti Webropol- linkillä, jonka varhaiskasvatustyksiköiden johtajat jakoivat yksiköiden varhaiskasvattajille. Kyselylomakkeen alkuun kirjasin esittelyni sekä maininnan, että kysely täytetään anonyymisti ja vastaukset tulevat vain minun käyttööni.

Opinnäytetyöni tutkimusmethodinen pääpaino on laadullisissa tutkimusmethodissa, joita täydennän määrällisillä methodilla. Opinnäytetyöni on tutkimusmethodinen opinnäytetyö, jonka tavoitteena on saada uutta tietoa kaupungin varhaiskasvatuksen kyvystä tunnistaa traumaattisia kokemuksia kokeneita lapsia sekä miten varhaiskasvatuksen nykyiset työmethodit soveltuvat varhaiskasvattajien käyttöön.

6.1 Aiemmat tutkimukset ja tulevaisuuden tarpeet

Opinnäytetöitä ja Pro graduja traumojen näkyvyydestä varhaiskasvatuksessa etsin Google Scholarin avulla muun muassa sanoilla ”trauma ja varhaiskasvatus”, ”traumaattinen kokemus ja varhaiskasvatus” sekä ”kaltoinkohtelu ja varhaiskasvatus”. Tutkimuksia löysin muutamia. Mira Meriön opinnäytetyö ”Kiintymyssuhteessa traumatisoitunut lapsi varhaiskasvatuksessa – PACE-asenne kasvattajan apuna. Opas Kouvolan kaupungin varhaiskasvatukselle” edustaa kehittämissäivistä tutkimusta, jossa varhaiskasvattajia ohjeistetaan kiintymyskeskeiseen kasvatustapaan. Työn painopiste on kiintymyssuhtetraumoissa. (Meriö 2017.) Sillanpään Heidin kasvatustieteen kandidaatintyö ”Trauman kokeneen lapsen tukeminen päiväkodissa” on kirjallisuuskatsaus, jossa lasten traumaattisia kokemuksia käsitellään varhaiskasvatuksen kontekstissa (Sillanpää 2017). Lisäksi

Johanna Seppänen ja Jonna Tiainen ovat käsitelleet opinnäytetyössään ”Kriisi lapsen elämässä -Opas varhaiskasvatuksen työntekijöille kriisissä elävän lapsen tunnistamiseen, auttamismenetelmiin sekä kriisin ennaltaehkäisyyn” lapsen trauman sekä kriisin tunnistamista sekä toimintaohjeita muun muassa perheen tukemiseen (Seppänen & Tiainen 2016). Varhaiskasvattajien traumojen tunnistamiskyvykkyyttä tutkivia opinnäytetöitä en löytänyt, joten oma aiheeni varmistui sitäkin kautta. Uusia opinnäytetöitä voisi suunnata henkisen kaltoinkohtelun tunnistamiseen varhaiskasvatuksessa sekä vanhemmille suunnattuun preventioon esimerkiksi lasten turvallisten kasvatuskeinojen opas.

6.2 Opinnäytetyön raportin sisällönanalyysi

Tutkimus toteutettiin sekä laadullisena että määrällisenä, koska kyselylomake koostui puolistrukturoiduista kysymyksistä, vaihtoehtokysymyksistä sekä likertasteikollisista kysymyksistä. Puolistrukturoidut kysymykset kysymyslomakkeella käsiteltiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Likert -asteikolliset kysymykset lomakkeessa analysoitiin määrällisesti. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan haastattelu analysoitiin teemoittain. Teemoittelu on luonteva etenemistapa haastatteluaineiston analysoimisessa. Asiat järjestetään teemoittain litteroinnin jälkeen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009, 105.) Sisällönanalyysi voi olla laadullista sisällönanalyysia ja sisällön määrällistä erittelyä. Molempia tapoja voidaan käyttää aineistoa analysoidessa. Tutkimusaineiston laadullisessa sisällönanalyysissa aineisto eritellään, käsitteellistetään ja lopuksi järjestetään uudeksi kokonaisuudeksi. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006)

Opinnäytetyön raportissa kiteytetään aineiston keskeinen anti tutkimustehtävän kannalta, jota kommentoidaan, keskustelutetaan ja tarkastellaan kriittisesti. Raportissa kerrotaan pääteltävät asiat tutkittavasta ilmiöstä, miten havaitut asiat liittyvät aiempiin tutkimuksiin sekä tukevatko löydökset muita tutkimuksia vai ovatko ristiriitaisia. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009, 94.)

Selkeät, riittävän suppeat ja huolellisesti määritellyt tutkimuskysymykset toimivat analyysin suuntaviittoina. Ne osoittavat, mitä aineistosta poimitaan mukaan.

(Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009, 75.) Tutkimukseni pääkysymykset ovat:

1. Kuinka varhaiskasvatus tunnistaa traumaattisia kokemuksia kokeneita lapsia?
2. Onko varhaiskasvatuksen käyttämät työmenetelmät lasten traumaattisten kokemusten tunnistamiselle riittävät?

Apukysymykset pääkysymyksille ovat:

- 1.1 Varhaiskasvattajien kyvykkyys tunnistaa lasten reaktioita ja niiden taustalla olevia motiiveja?
- 1.2 Mitä kaltoinkohteluun viittaavia merkkejä tunnistetaan?
- 2.1 Miten Lapset puheeksi -menetelmä näyttäytyy varhaiskasvattajille?
- 2.2 Miten palvelupolku näyttäytyy varhaiskasvattajille?

Tutkimuskysymykseni ohjaavat kyselylomakkeen ja haastattelun runkoa. Tutkimukseeni hyödynnän aineiston sisältöä yllä esiteltyjen teemojen mukaisesti.

6.3 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Sisällönanalyysillä järjestetään aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon. Sisällön sisältämä informaatio ei saa kadota. Tarkoituksena on informaatioarvon lisääminen ja selkeyttäminen tutkittavasta ilmiöstä, jotta johtopäätökset olisivat luotettavia ja selkeitä. Aineisto hajotetaan aluksi osiin, käsitteellistetään ja kootaan uudestaan. Lopputuloksena on looginen kokonaisuus. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122.)

Aineistopohjaisen sisällönanalyysin ensimmäinen vaihe oli pelkistäminen, jossa karsein aineistosta tutkimukselle epäolennaisen pois. Pelkistäminen voi olla tiivistämistä ja pilkkomista osiin. Aineistosta etsitään tutkimustehtävää kuvaavia ilmaisuja. Pelkistetyt ilmaisut kootaan allekkain. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 123.)

Esimerkiksi kyselylomakkeen puoliavoimessa kysymyksessä ”Onko mielessänne lapsen kasvuympäristön haasteisiin liittyviä havaintoja tai huomioita viimeisen 12 kuukauden ajalta? Miten lapsi reagoi kodin kasvuympäristön haasteisiin?” vastaukset pelkistettiin alla olevan esimerkin mukaisesti.

Muutamia havaintoja on; yhdessä tapauksessa esiopetusikäinen lapsi alkoi käyttäytyä aikaisempaa ”rehvakkaammin”, ei tullut aikuisen syliin vaan pyrki olemaan ”iso kaveri”. Myös äänenkäyttö muuttui kovemmaksi ja koko olemus välinpitämättömän tuntuiseksi.

Pelkistetyt ilmaukset yllä olevasta vastauksesta ovat havaitut käyttäytymisen muutokset; uhmakkuuden ja välinpitämättömyyden lisääntyminen. Kaikista vastauksista laadin taulukon, jossa pelkistetyt ilmaukset olivat eriteltyinä. Pelkistämisen jälkeen ryhmittelin alkuperäiskysymykset eri luokkiin (TAULUKKO 1, TAULUKKO 2). Alaluokat nimetään sisällön käsitteellä. Ryhmittelyssä luodaan alustavia kuvauksia tutkittavasta asiasta ja perusrakenteesta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 124).

TAULUKKO 1. Pelkistetyistä ilmauksista alaluokiksi.

Pelkistetyt ilmaukset	Alaluokat
uhmakkuuden lisääntyminen, yliaktiivisuus, keskittymisen haasteet, levottomuus aggressiivisuus, ärtyneisyys huomionhakuisuus, haastavuus kiukkukohtaukset	käyttäytymisen muutokset; ulospäin suuntautuneet oireet
välinpitämättömyyden lisääntyminen, vetäytyvä käyttäytyminen, itkuisuus	emotionaaliset muutokset; sisäänpäin suuntautuneet oireet

riitaisat erot, vanhempien jaksaminen, rajaton kasvatus, vuorovaikutushaasteet, lasten näkökulman ohittaminen lapsen hoitamattomuus, ruuan ahmi- minen	elämäntilanne, vanhemmuuden haasteet, perustarpeiden laiminlyönti
--	---

Sisäänpäin suuntautuneet oireet ovat muun muassa mielialaoireita, ahdistuneisuutta sekä somaattisia oireita. Ulospäin suuntautuneet oireet ovat muun muassa uhmakkuutta ja käytösongelmia (Koivulahti & Lehtinen 2019, 4). Lopuksi yhdistetään alaluokat pääluokiksi, joita nimetään ilmiötä kuvaavaksi aiheeksi (Tuomi & Sarajärvi 2018, 125). Emotionaalista laiminlyöntiä ovat muun muassa lapsen tunnetarpeiden sekä lohdutuksen huomiotta jättäminen (Torvinen & Huhtala 2012, 12).

TAULUKKO 2. Alaluokat pääluokiksi.

Alaluokat	Pääluokat
käyttäytymisen muutokset; ulospäin suuntautuneet oireet	käyttäytymisen muutokset
emotionaaliset muutokset; sisäänpäin suuntautuneet oireet	emotionaaliset oireet
elämäntilanne, vanhemmuuden haasteet, hoidollinen ja emotionaalinen laimin- lyönti	elämäntilanteen haasteet, vanhemmuuden haasteet, laiminlyönti

Varhaiskasvattajien havainnot lapsen kasvuympäristön haasteista liittyvät perheiden elämäntilanteiden mukanaan tuomiin haasteisiin, perustarpeiden laiminlyönteihin sekä vanhemmuuden haasteisiin. Varhaiskasvattajat huomioivat

kasvu ympäristön haasteita lapsen käyttäytymisen muutoksilla sekä emotionaalisilla oireilla.

6.4 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys

Opinnäytetyö on laadittu hyvää tieteellistä käytäntöä kunnioittaen. Tutkimus pohjautuu rehellisyyteen, huolellisuuteen ja tarkkuuteen. Luonteeltaan opinnäytetyöprosessi perustuu avoimuuteen. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6). Opinnäytetyön tekemisessä on pyritty löytämään ajankohtaista tutkimustietoa lasten traumaattisista kokemuksista sekä niiden ilmenemisestä.

Tutkimusaineisto kerättiin anonyymisti ja opinnäytetyön sopimuksen mukaisesti, jolloin muun muassa kohdekaupunkia ei haluta ilmaista. Opinnäytetyöstä on sovittu sopimuksella kaupungin edustajan, yksityisen varhaiskasvatustieteiden edustajan, opinnäytetyön ohjaajan sekä opinnäytetyön tekijän kanssa. Haastateltava varhaiskasvatuksen erityisopettaja on antanut suostumuksensa aineiston käyttöön suostumuslomakkeella. Lukijan on mahdotonta identifioida tuloksia kehenkään henkilöön. Arkaluonteisia tietoja tutkimuksessa ei kerätty eikä käsitelty.

Kyselykaavakkeen vastausprosentti oli 46,15 prosenttia, jota voidaan pitää riittävän kattavana otoksena tutkimuksen kannalta. Vastaajien rakenne oli monipuolinen koulutuksen, työpaikan sekä työkokemuksen suhteen. Lisäksi tuloksia tukee yksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan haastattelu.

7 OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimuksen tulokset pohjautuvat varhaiskasvatuksessa toimivien varhaiskasvattajien kyselylomakevastauksiin sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajan teemahaastattelun tuloksiin. Kyselykaavakkeisiin vastanneiden kokonaismäärä oli

30. Kyselykaavake lähetettiin 65 varhaiskasvattajalle. Suurimmalla osalla vastaajista eli 57 prosentilla oli yli kymmenen vuoden työkokemus varhaiskasvatusalalta. Vastaajista 50 prosentilla oli opistoasteen koulutus, 27 prosentilla oli suoritettuna ammattikorkeakoulututkinto tai yliopistotutkinto ja 23 prosentilla muu koulutus. Vastaajista 66 prosentilla oli työpaikkanaan päiväkot.

7.1 Traumaattisten kokemusten tunnistaminen

Varhaiskasvattajien kyvykkyyteen tunnistaa lasten eri reaktioita sekä niiden taustalla olevia motiiveja osana traumaattisten kokemusten tunnistamista vaikuttavat muun muassa varhaiskasvattajan oma mentalisaatiokyky, kyky havainnoida vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen haasteita, perheen jaksamisen haasteita sekä tunnistaa kaltoinkohtelun merkkejä sekä niiden mukanaan tuomia mahdollisia reaktioita. Lapset puheeksi -menetelmä auttaa varhaiskasvattajia luomaan kokonaiskuvaa perheen arjesta.

Haastateltava varhaiskasvatuksen erityisopettaja luottaa varhaiskasvattajien kykyyn tunnistaa lasten haitallisia kasvuympäristöjä. Viitteitä kasvuympäristön haasteista tunnistetaan lapsen käyttäytymisestä, reaktioista sekä perheen antamalla tiedoilla perheen elämäntilanteesta. Lasten lojaalisuus vanhempiaan kohtaan sekä vanhempien stigmatisoitumisen pelko haastavat lasten traumojen tunnistamista.

Suurin osa kyselyyn vastanneista varhaiskasvattajista luottavat varhaiskasvatuksen kykyyn tunnistaa traumaattisia kokemuksia kokeneita lapsia. Varhaiskasvattajista 83 prosenttia luottaa tunnistavansa lapsesta kodin kasvuympäristön haasteita. Varhaiskasvattajat havainnoivat lapsen kasvuympäristön haasteissa perheiden elämäntilanteiden mukanaan tuomia haasteita esimerkiksi riitaisia erotilanteita, vanhempien jaksamisen haasteita, mikä ilmenee perustarpeiden laiminlyöntinä kuten lapsen pesemättömyytenä ja ravinnon vähyytenä sekä vanhemmuuden haasteita kuten esimerkiksi vuorovaikutuksen ongelmia. Varhaiskasvattajat huomioivat kasvuympäristön haasteita myös lapsen käyttäytymisen

muutoksilla kuten lisääntyneenä aggressiivisuutena ja levottomuutena sekä emotionaalisella oireilulla kuten itkuisuudella.

Lapsen henkisen kaltoinkohtelun tunnistamiseen luottaa 70 prosenttia varhaiskasvattajista. Haastateltava varhaiskasvatuksen erityisopettaja pohtii varhaiskasvattajien työkalujen riittävyyttä henkisen kaltoinkohtelun tunnistamiselle. Varhaiskasvattajat ilmoittavat kohtaavansa kasvu ympäristön haasteita, jotka näkyvät lapsessa erilaisina oireiluina.

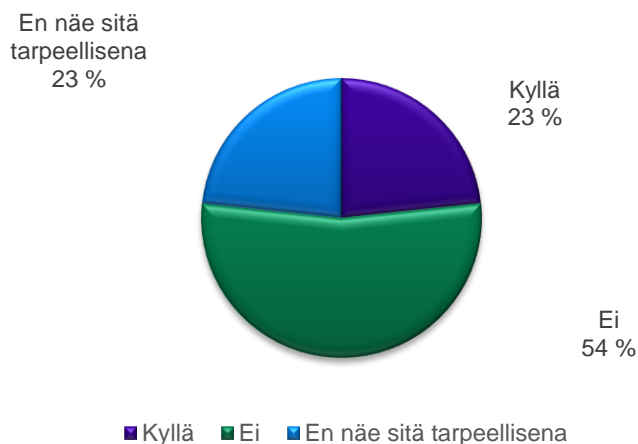
Kyllä. Turvaton kasvu ympäristö rajattoman kasvatuksen vuoksi. Haakee aikuista, vahvistusta ja rajoja.

Työssä näkee joka kaudella lapsia, joilla eriasteisia haasteita kasvu ympäristössä. Yleensä ne näkyvät levottomuutena, mutta myös muuten olemuksesta, pukeutumisesta, peseytymisestä jne.

Vanhempien voimavarojen puute näkyy lapsen käytöksessä mm. itkuisuutena.

Varhaiskasvattajat pyrkivät näkemään lapsen käyttäytymisen ja reaktioiden takana olevia syitä ja motiiveja. Varhaiskasvattajan mentalisaatiokyky auttaa kohdistamaan huomiota lapsen sisäiseen tapahtumaan (Pajulo ym. 2016). Yli puolella varhaiskasvattajista omien mahdollisten lapsuudenaikaisten kokemusten käsittelyyn ei ole ollut mahdollisuutta (KUVIO 1). Varhaiskasvattajan on tiedostettava omat mahdolliset lapsuuden aikaiset traumaattiset kokemukset ja niiden vaikutukset kohtaamisiin ja vuorovaikutustilanteisiin (MLL. Mielenlukutaitoa! Opas turvallisen päiväkotiryhmän rakentamiseen 2017, 5).

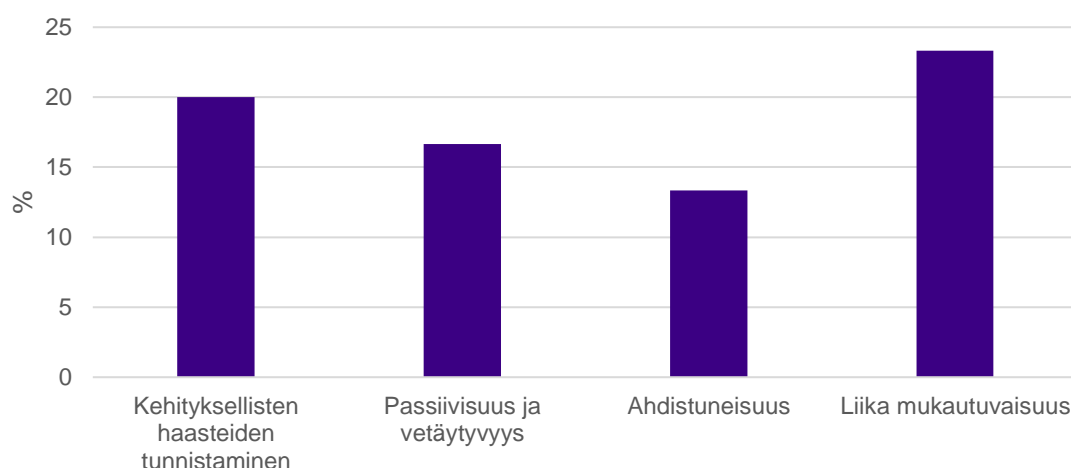
Mahdollisuus työstää omia lapsuuden aikaisia kokemuksia.

KUVIO 1. Varhaiskasvattajalla on ollut mahdollisuus työstää omia lapsuuden kokemuksiaan koulutuksen tai työvalmennuksen kautta.

Varhaiskasvattajien kykyyn tunnistaa erilaisia kaltoinkohteluun viittaavia merkkejä vaikuttavat vahvasti muun muassa lapsen suotuisan psyykkisen ja emotionaalisen kehityksen tunnistaminen sekä erilaisten oirekuvien tunnistaminen. Kyselylomakkeen likert -asteikollisessa kysymyksessä ”Valitse väittämistä se, joka kuvaa parhaiten omaa kokemustasi viimeisen 12 kuukauden ajalta.” ilmaistiin erilaisia väittämiä lapsen reaktioista (LIITE 3). Tarkastelussa keskityn erilaisten reaktioiden näkymättömyyteen eli varhaiskasvattajan haasteisiin tunnistaa erilaisia reaktioita tai oireiluja. Vastausvaihtoehto ”En osaa sanoa” on tuloksieni kannalta merkittävin, koska silloin vastaaja ei kykene luomaan itselleen mielikuvaa tai mielipidettä kysytyn aiheen näkökulmasta. Haasteellisimpia tunnistettavia oireita lapsessa ovat liika mukautuvaisuus, lapsen kehitykselliset haasteet sekä sisäänpäin suuntautuvat oireet kuten passiivisuus ja vetäytyvyys sekä ahdistuneisuus (KUVIO 2).

Varhaiskasvattajien haasteet lapsen oireilun tunnistamisessa

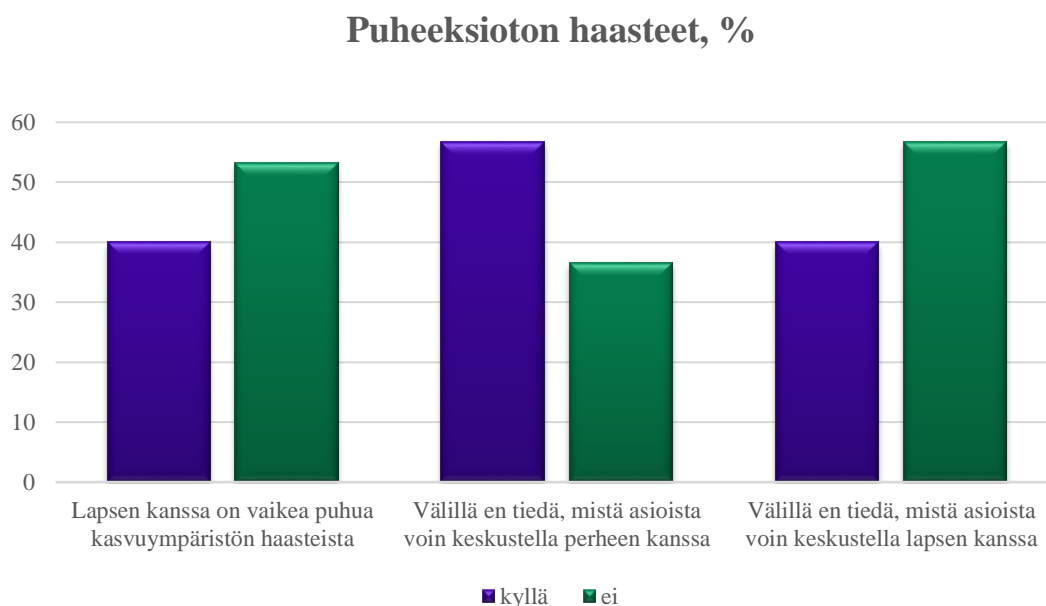

KUVIO 2. Tunnistamisen haasteita lapsen oireilussa.

Välttelevästi kiintynyt lapsi on tottunut mukauttamaan ja tukahduttamaan voimakkaita tunneilmaisujaan seuraamalla valppaasti aikuisen reaktioita. Usein välttelevästi kiintynyt lapsi saa tunnustusta ”reippaudestaan”, mutta riskinä on, ettei kukaan eläydy lapsen tunteisiin ja ajatuksiin. (Latva & Moilanen 2016.) Liika mukautuvuus voi olla viite myös fyysisestä kaltoinkohtelusta (Soisalo 2012, 208). Varhaiskasvattajista 33 prosenttia huomaa lapsesta usein aggressiivista ja vaativaa oireilua ja 30 prosenttia ilmoittaa lapsen suhteet vertaisiin olevan usein ongelmalliset. Tunne-elämältään haavoittuneet lapset kärsivät vaikeuksista solmia ja ylläpitää ystävyysuhteita (Välivaara 2010, 11).

Lasten traumaattisten kokemusten tunnistamisen haasteet ilmenevät 63 prosentille varhaiskasvattajista. He pitävät mahdottomana varhaiskasvatuksen kykyä tunnistaa kaikkia lasten traumaattisia kokemuksia. Melkein 87 prosenttia varhaiskasvattajista kokee, että vanhemmat eivät aina kerro koko totuutta lapsen kasvu- ja ympäristöstä varhaiskasvattajille. 53 prosenttia varhaiskasvattajista kokee, että lapsen kanssa ei ole vaikea puhua kasvu- ja ympäristön haasteista, mutta kuitenkin 40 prosenttia ei aina tiedä, mistä asioista lapselle voi puhua (KUVIO 3). Puheeksioton haasteet ilmenevät muun muassa keskustelussa perheen kanssa. Melkein

57 prosenttia varhaiskasvattajista joutuu miettimään, mistä asioista voi perheen kanssa keskustella.

KUVIO 3. Varhaiskasvattajien mielipiteitä keskustelun aiheista.

Lapsen kaltoinkohteluun syyllistyneet vanhemmat voivat suhtautua epäluuloisesti ja epäluottamuksella kaikkia auktoriteetti- ja valta-asemassa olevia kohtaan. Vanhemmat ovat useasti myös itse traumatisoituneita. He kokevat syyllisyyttä, jota eivät osaa käsitellä. (Schulman 2006.)

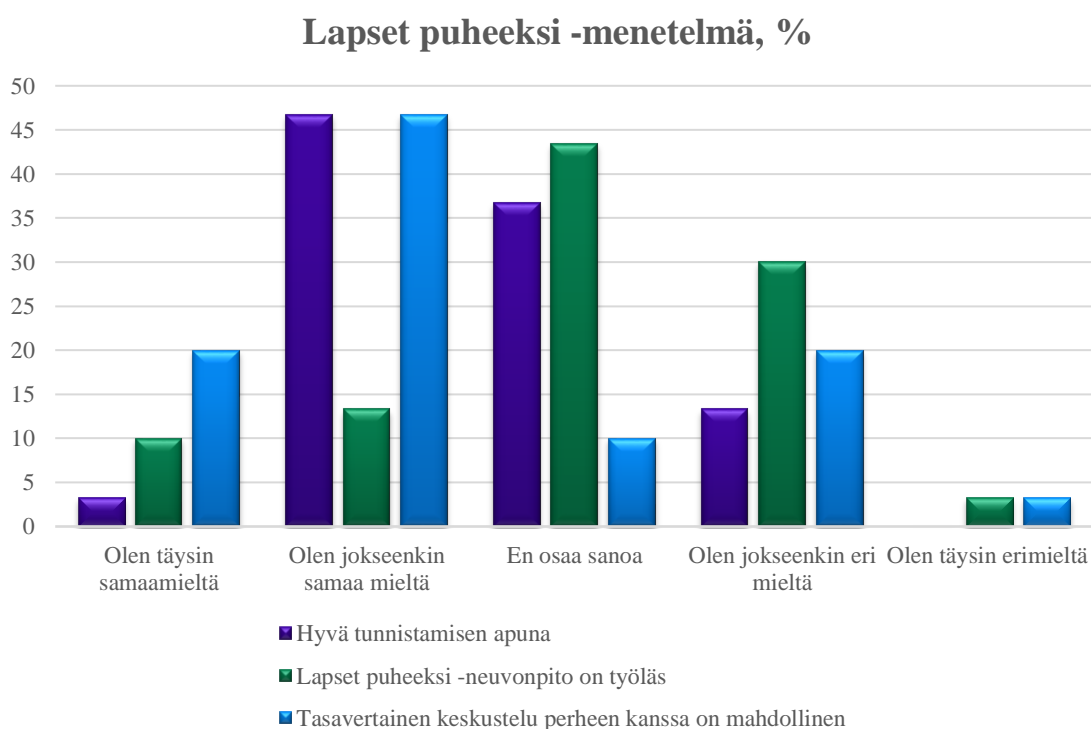
7.2 Varhaiskasvatuksen menetelmien sopivuus

Varhaiskasvattajat luottavat saavansa paremmat mahdollisuudet lasten traumaattisten kokemusten tunnistamiselle lisäämällä henkilökunnan koulutusta (80 prosenttia vastaajista), yhtenäistämällä toimintalinjoja (60 prosenttia vastaajista) ja lisäämällä vastuunottoa (53 prosenttia vastaajista). Varhaiskasvattajat kertovat kaipaavansa koulutusta asioiden puheeksiottoon vanhempien kanssa, koulutusta lasten traumaattisista kokemuksista sekä uusien työmenetelmien kuten lasten tunne- ja turvataitoja edistävien työmenetelmien ja kuvien tehokkaampaan käyttöön.

Moniammatillinen yhteistyö muun muassa sosiaalitoimen, lastenneuvolan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa on tärkeä osa lasten traumaattisten kokemusten tunnistamista. Lisäksi ajan ja henkilöstön lisääminen perheiden tilanteiden selvittämiseksi ilmaistaan tärkeänä. Todellisen kasvatusvastuun näkyväksi saaminen ja avoin dialogi perheen kanssa ovat lapsen traumaattisten kokemusten tunnistamisessa tärkeitä.

Avoin dialogi huoltajien kanssa ja huoltajien todellinen kasvatusvastuu näkyväksi.

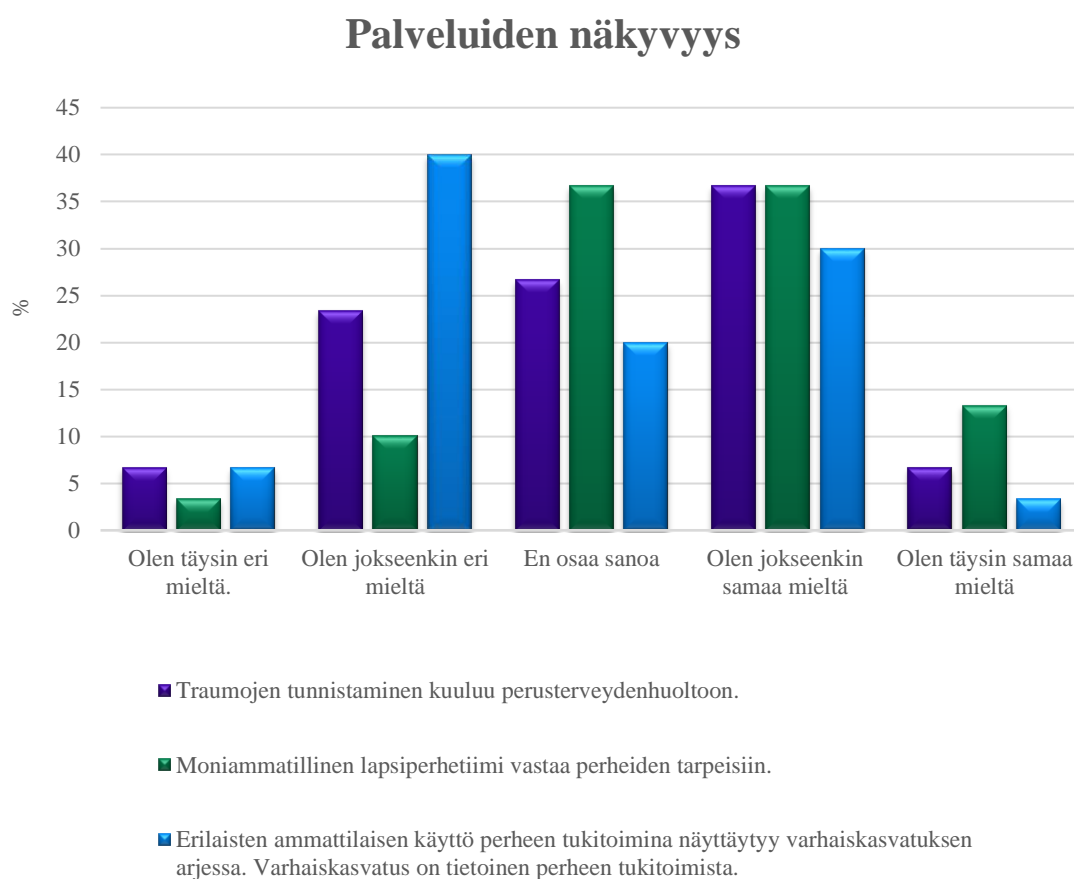
Varhaiskasvattajista melkein 57 prosenttia pitää arkipäivän keskustelun ohjeistusta ja dokumentointiohjeita riittämättöminä. Kasvatuskumppanuuden tasavertaisuus on yksi yhteistyön kulmakivistä, mutta kuitenkin osalle varhaiskasvattajista Lapset puheeksi-menetelmä jää vieraaksi (KUVIO 4). Jopa yli 36% ei osaa sanoa Lapset puheeksi-menetelmän vaikuttavuudesta mitään. Varhaiskasvattajissa erityistä huolta aiheuttavat työaikojen venyminen perheiden tilanteiden selvittämiseksi sekä keskustelujen läpikäymiseksi.

KUVIO 4. Varhaiskasvattajien mielipiteitä Lapset puheeksi- menetelmästä.

Haastateltava varhaiskasvatuksen erityisopettaja pohtii, kyetäänkö varhaiskasvatuksessa tekemään työajalla pitkäjännitteistä työtä perheen tilanteen selvittämiseksi. Varhaiskasvattajat tiedostavat hyvin vastuunsa pitkäjännitteiseen työhön lasten traumaattisten kokemusten tunnistamisessa (87 prosenttia), mutta ovat huolissaan työajan riittävydestä ja henkilökunnan vähyydestä. Varhainen puuttuminen nähdään ensisijaisen tärkeänä lasten traumaattisten kokemusten tunnistamiseen tähtäävissä menetelmissä.

Palveluiden ja vastuiden ilmenemisessä on varhaiskasvattajilla eroja. 33 prosentille varhaiskasvattajista moniammatillisuus ilmenee varhaiskasvatuksen arjessa, melkein 47 prosentille ei. Lisäksi moniammatillisen lapsiperheteriimin toiminta jää melkein 37 prosentille vieraaksi. Traumojen tunnistamisen 43 prosenttia varhaiskasvattajista mieltää kuuluvan perusterveydenhuoltoon. (KUVIO 5.)

KUVIO 5. Varhaiskasvattajien näkemyksiä palveluista ja vastuusta.

Varhaiskasvattajien oman vastuun tuntemus haastaa perheiden avunsaantia, sillä lasten psyykkisten ongelmien tunnistaminen yksinomaan terveydenhuollossa on haastavaa (Sourander & Aronen 2017, 629). Apua ei perheelle kyetä antamaan ilman tarpeen tunnistamista, jolloin moniammatillinen verkosto on tarpeen (Sourander & Aronen 2017, 619).

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Varhaiskasvattajat luottavat kykyynsä tunnistaa lapsesta kasvuympäristön haasteita, mutta samalla tunnistavat myös vaikeudet. Lasten lojaalius vanhemmilleen sekä vanhempien stigmatisoitumisen pelko vaikeuttavat lasten traumaattisten kokemusten tunnistamista sekä perheiden kokonaistilanteiden arviointia. Varhaiskasvattajien omat lapsuuden aikaiset kokemukset vaikuttavat lasten, perheiden ja työkavereiden kohtaamisiin sekä vuorovaikutukseen. Omien lapsuuden kokemusten käsittelyyn on ollut mahdollisuus vain neljäsosalla varhaiskasvattajista. Varhaiskasvattajien omien kokemusten vaikutukset tulisi nähdä osana ammatillista kompetenssia.

Varhaiskasvattajat kykenevät näkemään ilmenevien reaktioiden takana olevia kasvuympäristön haasteita kuten vanhemmuuden haasteita, erotilanteiden aiheuttamia kiistoja ja vanhempien jaksamisen haasteita. Yleisimmin lapsen kasvuympäristön haasteista havaitaan käyttäytymisen muutoksilla kuten lisääntyneenä aggressiivisuutena ja levottomuutena sekä emotionaalisella oireilulla kuten itkuisuudella. Lapsien oireista vaikeimpia tunnistettavia olivat liika mukautuvaisuus, kehitykselliset haasteet ja sisäänpäin suuntautuvat oireet. Kehitykselliset haasteet voidaan mieltää erityisosajien tunnistettavaksi, kuten varhaiskasvatuksen erityisopettajan toimenkuvaan, joten varhaiskasvattajan mielenkiinto aiheeseen voi olla alhaisempi. Liika mukautuvaisuus ja sisäänpäin suuntautuvat oireet ilmenevät varhaiskasvatuksen arjessa heikosti. Lapset, joilla on oireina liika mukautuvaisuus ovat ”helppoja ja reippaita”. Sisäänpäin suuntautuneista

oireista kärsivät lapset ovat vetäytyviä, passiivisia ja ahdistuneita. Ujous, herkkyys ja koti-ikävä ilmenevät lapsessa kovin samoin oireiluin, kun sisäänpäin suuntautuneet oireet. Oireiden erottaminen normaalin ja epänormaalin välillä on ongelmallista. Varhaiskasvattajan on luotava vahva, tasavertainen, arvostava ja avoin kasvatuskumppanuus vanhempiin, jotta lapsen traumaattiset kokemukset kyettäisiin tunnistamaan.

Lapset puheeksi –menetelmä on monelle varhaiskasvattajalle vielä vieras työväline, jolloin sen mahdollisuudet jäävät varhaiskasvattajilta vieraaksi. Usko omaan tulkintaan ja olettamaan ovat vahvat, mutta haasteet puheeksiotossa tunnistetaan myös. Varhaiskasvattajat ovat luottavaisia koulutuksen, yhtenäisten toimintalinjojen sekä vastuunoton mahdollisuuksista lisätä lasten traumaattisten kokemusten tunnistamista. Perheen kokonaistilanteen ymmärtäminen on yksittäisen lapsen tilanteen ymmärtämisen ja tunnistamisen kannalta ratkaisevaa. Yksittäistä oiretta ei voida tulkita kasvuympäristön haasteeksi, jolloin moniammatillisuus ja palvelujärjestelmän saumattomuus mahdollistavat lasten traumaattisten kokemusten tunnistamisen.

Tunnistamisen ensi askeleet lähtevät varhaiskasvatuksesta. Lapselle psyykkisesti ja emotionaalisesti turvallinen varhaiskasvatus luo vahvistusta traumaattisia kokemuksia kokeneen lapsen omanarvontuntoon sekä kokemukseen omasta tärkeydestään ja ainutlaatuisuudestaan. Lapsi ymmärtää, että kotona koettu vääräryys ei kuulu normaaliin elämään. Lapsi vahvistuu ja uskaltautuu kertomaan kokemastaan väärärydestään turvalliselle varhaiskasvattajalle. Varhaiskasvattajan on tunnistettava muun muassa lapselle traumaattisia kokemuksia tuottavat eri kaltoinkohtelun muodot. Perheen kokonaistilanteen selvittämisessä auttavat avoin dialogi perheen ja varhaiskasvatuksen kanssa. Kuitenkaan tunnistaminen ei saa jäädä näiden asioiden varaan, vaan varhaiskasvattajan on tunnistettava myös ammatillinen vastuunsa ja saatettava perhe auttavien palveluiden piiriin, resursseista huolimatta. Yhtenäisillä toimintalinjoilla ja palvelujärjestelmän toiminnan tuntemisella luodaan toimintakulttuuria, jolla lasten kokemiin traumaattisiin kokemuksiin voidaan puuttua.

9 POHDINTA

Lapsuuden pienet haasteet lisäävät resilienssiä, mutta puhuttaessa lasten kaltoinkohtelusta, johtaa se lapsuuden traumaattisiin kokemuksiin. Lasten kaltoinkohtelu on tosiasia, johon kaikkien palvelujärjestelmässä olevien instituutioiden on reagoitava. Lapsilla on oltava sama oikeus koskemattomuuteen kuin aikuisilakin, näin ei kuitenkaan ole. Jos varhaiskasvattajille palvelujärjestelmä osoittautuu epäselväksi, ei lapsen ja perheen saamasta tuesta voida varmistua. Jokaisen varhaiskasvatusyksikön toimintaohjeisiin pitää sisällyttää palvelukartasto niin yksityisen, kunnallisen kuin kolmannen sektorinkin tuenantajista. Tukipaletti tulisi olla kaikkien perheiden käytettävissä sekä tärkeä osa varhaiskasvattajan ja perheen kasvatuskumppanuutta. Varhaiskasvattajien, perheen ja palveluntuottajien tavoitteena olisi hyvinvoiva lapsi ja lapsuus kaikissa kehitysympäristöissä.

Lasten henkinen kaltoinkohtelu on Suomessa yleistä. Varhaiskasvattajat luottavat henkisen kaltoinkohtelun tunnistamiseen, mutta miten edetään tunnistamisen jälkeen? Entä reagoimattomat lapset tai ne lapset, jotka jäävät näkymättömiksi. Suurin osa varhaiskasvattajista tunnustaa myös haasteet. Osa lasten traumaattisista kokemuksista ei koskaan tule esille. Jotta lasten kaltoinkohteluun voitaisiin edes jotenkin puuttua, pitää työhön lähteä yhteisesti. Varhaiskasvatuksen on luotava jokaiselle lapselle turvallista suhdetta sensitiivisillä, empaattisilla ja mentalisaatiokykyisillä varhaiskasvattajilla. Lapsen omanarvontuntoa, itseluottamusta ja tärkeyden tunnetta on vahvistettava. Vanhemmille on annettava ohjeita ja neuvoja turvallisten kasvatustekniikoiden käytöstä. Perusterveydenhuollon on mahdollistettava eheä hoitopolku myös vanhempien omien lapsuudenaikaisten traumojen käsittelyssä. Perhekeskuksista on löydettävä kaikki perheiden palvelut ja palveluita on tuotettava laajalla yhteistyöllä eri sektorien välillä. Vanhemmille on tarjottava sellaisia työmahdollisuuksia, jotka palvelevat vanhemman potentiaalia. Yhteiskunnan on toimittava yhdessä, jossa tehokkuus ja vaikuttavuus syntyvät yhteisillä askeleilla.

Kaltoinkohtelun eri muotojen tunnistaminen on osa varhaiskasvattajien ammatillista osaamista. Itsereflektio ja omien lapsuuden kokemusten tunnistaminen sekä

käsitleminen auttavat havainnoimaan muun muassa omia tunteita, reaktioita ja käyttäytymistä niin kohtaamis- kuin vuorovaikutustilanteissakin. Oma ammatillinen osaamiseni on opinnäytetyötä tekemällä karttunut ja haastavistakin asioista keskusteleminen on helpottunut. Itsereflektion tärkeys osana ammatillista identiteettiä on vahvistunut ja luottamus positiiviseen sekä onnelliseen elämänasenteeseen ovat kasvaneet. Positiivisia asioita näkee automaattisesti ja kaikkialla, nykyään myös itsessään. Kannustankin kaikkia ottamaan ensimmäiset askeleet lasten traumaattisten kokemusten tunnistamisessa ja kartuttamaan omaa ammatillista osaamista traumatietoisuudella.

LÄHTEET

- Disso. Tietoa traumasta ja dissosiaatiosta. Kirjoituksia ammattilaisilta. Kompleksinen ptsd ja dissosiaatio. Saatavilla 1.10.2019
https://www.disso.fi/tietoa_traumasta_ja_dissosiaatiosta/kirjoituksia-ammattilaisilta/kompleksinen-ptsd-ja-dissosiaatio-arielle-schwartz/
- Karikoski, H. & Tiilikka, A. (2017). Eheä kasvunpolku – haaste yhteistyölle. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.), Varhaiskasvatuksen käsikirja. (78-95). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kasvun tuki (9.6.2017). Toimiva lapsi & perhe -menetelmät: Lapset puheeksi -keskustelu. Saatavilla <https://kasvuntuki.fi/tyomenetelmat/toimiva-lapsi-perhe-menetelmat-lapset-puheeksi-keskustelu/>
- Koivulahti, V. & Lehtinen, L. (2019). Tarkkaamattomuuden sekä yliaktiivisuuden ja impulsiivisuuden yhteys sosioemotionaaliseen oireiluun lapsilla, joilla on oppimisen vaikeuksia (Pro gradu, Jyväskylän yliopisto, Psykologian laitos). Saatavilla <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/64355/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201906052967.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Korkeila, J. (16.10.2018). Traumatisoituminen, persoonallisuushäiriöt ja traumatisoituneen kohtaaminen. Lääketieteellinen tiedekunta. [Luentotalenne] Turku: Turun avoin yliopisto.
- L 1983/361. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Saatavilla www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361
- L 2007/417. Lastensuojelulaki. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- L 2014/1301. Sosiaalihuoltolaki. Saatavilla www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301
- L 2018/540. Varhaiskasvatuslaki. Saatavilla www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540

- Lajunen, K. Andell, M. & Ylenius-Lehtonen, M. (2019). Tunne- ja turvataitoja lapsille. Saatavilla https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126027/Tunne-%20ja%20turvataitoja%20lapsille_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Lapsiasia. Lapsen oikeudet. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. Saatavilla 18.9.2019 <http://lapsiasia.fi/lapsen-oikeudet/ykn-lapsen-oikeuksien-yleissopimus/>
- Latva, R. & Moilanen, I. (2016). Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria: Biologiset riskitekijät. Saatavilla www.oppiportti.fi
- Lindqvist, M. (2015). Lasten kaltoinkohtelu yhteiskuntamme tosiasiassa. Saatavilla <https://www.lskl.fi/blogi/lasten-kaltoinkohtelu-yhteiskuntamme-tosi-Asia/>
- Martin, T., Karlsson, L. & Marttunen, M. (2011). Temperamentti ja kiintymyssuhde nuoruusiän masennuksen riskitekijöinä. Suomen lääkärilehti 66 (7), 547-552.
- Meriö, M. (2017). Kiintymyssuhteessa traumatisoitunut lapsi varhaiskasvatuksessa – PACE-asenne kasvattajan apuna. Opas Kouvolaan kaupungin varhaiskasvatukselle (Opinnäytetyö, Lahden ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma). Saatavilla <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201703283773>
- Mielenterveystalo. Omahoito ja oppaat. Oppaat. Lapset puheeksi tutuksi. Lapset puheeksi -työn lähtökohtia ja teoreettista taustaa. Saatavilla 30.9.2019 https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-oppaat/oppaat/lapset_puheeksi/Pages/LP-tutuksi.aspx
- Mielenterveystalo. Omahoito ja oppaat. Oppaat. Lapset puheeksi tutuksi. Lapset Puheeksi -johdanto. Saatavilla 1.10.2019 https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-oppaat/oppaat/lapset_puheeksi/Pages/LP-tutuksi.aspx
- Mielenterveystalo. Omahoito ja oppaat. Oppaat. Lapset puheeksi tutuksi. Lapset puheeksi -menetelmä ja työskentely perheen kanssa. Saatavilla 1.10.2019 https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-oppaat/oppaat/lapset_puheeksi/Pages/LP-tutuksi.aspx

- Mieli (2019). Lapset puheeksi. Lokikirja varhaiskasvatukseen. Saatavilla https://mieli.fi/sites/default/files/materials_files/lp_lokikirja_varhaiskasvatukseen_2019.pdf
- MLL (2017). Mielenlukutaitoa! Opas turvallisen päiväkotiryhmän rakentamiseen. https://dzmdrer-wng2zx.cloudfront.net/prod/2017/08/04185742/MLL_Mielenlukutaitoa_www.pdf
- MLL. Ammattilaisille. Kouluille ja oppilaitoksille. Kiusaamisen ehkäiseminen. Vertaissuhteet. Saatavilla 30.9.2019 <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/kiusaamisen-ehkaiseminen/vertaissuhteet/>
- Mäntymaa, M., Puura K., Aronen, E. & Carlson, S. (2016a). Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria: Empatian kehittyminen. Saatavilla www.oppiportti.fi
- Mäntymaa, M., Puura, K., Aronen, E. & Carlson, S (2016b). Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria: Mentalisaation kehittyminen. Saatavilla www.oppiportti.fi
- Mäntymaa, M., Puura, K., Aronen, E. & Carlson, S (2016c). Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria: Varhainen kommunikaation ja tunteiden säätelyn kehitys. Saatavilla www.oppiportti.fi
- Nikkola, E. & Tupola, S. (2016). Lastentaudit: Lapsen kaltoinkohtelun pitkäaikaisvaikutukset. Saatavilla www.oppiportti.fi
- Nyqvist, L. (6.11.2018). Väkivallan dynamiikka ja miestyö. Lääketieteellinen tiedekunta. [Luentotallenne] Turku: Turun avoin yliopisto.
- Opetushallitus (2019). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Saatavilla 16.9.2019 https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- Pajulo, M. Salo, S. & Pyykkönen, N. (2016). Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria: Mentalisaatio ja reflektiivinen funktio. Saatavilla www.oppiportti.fi
- Puura, K. (2016). Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria: Vanhemmuuteen vaikuttavat riskitekijät ja olosuhteet. Saatavilla www.oppiportti.fi

- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). Sisällönanalyysi. Saatavilla 1.10.2019 https://www.fsd.uta.fi/menetelmaope-tus/kvali/L7_3_2.html
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2009). Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV. Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja. Saatavilla <https://www.fsd.uta.fi/tietoarkisto/julkaisut/kvalimotv.pdf>
- Schulman, G. (2006). Aiheutuvatko psykoosit sittenkin useammin lapsuuden traumaista kuin geeneistä? Saatavilla 29.9.2019 <http://www.psykoterapia-lehti.fi/tekstit/schulman206.htm>
- Seppänen, J. & Tiainen, J. (2016). Kriisi lapsen elämässä -Opas varhaiskasvatuksen työntekijöille kriisissä elävän lapsen tunnistamiseen, auttamismenetelmiin sekä kriisin ennaltaehkäisyyn (Opinnäytetyö, Lahden ammattikorkeakoulu, hoitotyön koulutusohjelma). Saatavilla https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/120434/Seppanen_Johanna.pdf?sequence=2
- Sillanpää, H. (2017). Trauman kokeneen lapsen tukeminen päiväkodissa (Kandidaatin työ, Oulun yliopisto). Saatavilla <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201704281620.pdf>
- Sinkkonen, J. & Kalland, M. (2016). Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria: Vanhemmuus, kiintymyssuhde ja perhe. Saatavilla www.oppiportti.fi
- Sinkkonen, J. (2011). Kiintymyssuhdehäiriöiden yhteydet psykopatologiaan. Teoksessa J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro Oy, 247-270.
- Poijula, S. Traumatietoinen lähestymistapa lasten auttamisessa ja hoidossa. Saatavilla 5.10.2019 <https://www.soilipoijula.fi/tietosivut/lapsi/>
- Soisalo, R. (2012). Särkyvä mieli -lasten ja nuorten psyykkinen oireilu. Tallinna: AS Printon Trükikoda.
- Sourander, A. & Aronen, E. (2017). Lastenpsykiatria. Teoksessa: Lönnqvist, J., Marttunen, M., Henriksson, M. & Partonen, T. (toim.), Psykiatria (s.619-651). Helsinki: Duodecim.
- Suokas-Cunliffe, A. & Van der Hart, O. (2006). Dissosiaatiohäiriö – varhaisen, jatkuvan traumatisoitumisen pitkäaikaisseuraamus. Duodecim, 122, 2001-2007.

- Suokas-Cunliffe, A. (2006). Lapsuuden kompleksisen traumatisoitumisen seuraukset aikuisuudessa. *Yleislääkäri*, 21 (6), 9-14.
- Tampereen kaupunki (2019). Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma. Saatavilla 1.10.2019 https://www.tampere.fi/tiedostot/l/H98amhEyJ/Lasten_ ja_nuorten_hyvinvointisuunnitelma.pdf
- Tays. Ohjeet. Hoito-ohjeet. Psykiatrian hoito-ohjelmat. Persoonallisuushäiriöt. Persoonallisuushäiriö ja traumatausta. Saatavilla 1.10.2019 [https://www.tays.fi/fi-FI/Ohjeet/Hoitoohjeet/Psykiatrian_hoitoohjelmat/Persoonallisuushairiot/Persoonallisuushairio_ ja_traumatausta\(35682\)](https://www.tays.fi/fi-FI/Ohjeet/Hoitoohjeet/Psykiatrian_hoitoohjelmat/Persoonallisuushairiot/Persoonallisuushairio_ ja_traumatausta(35682))
- THL (2019). Tilastoraportti. Pienten lasten ja heidän perheidensä hyvinvointi 2018. Saatavilla 29.9.2019 <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138082/Pienten%20lasten%20ja%20heidän%20perheidensä%20hyvinvointi%202018final.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- THL. Aiheet. Lapset, nuoret ja perheet. Työn tueksi. Väkivallan ehkäisy. Lapsen kaltoinkohtelu. Saatavilla 1.10.2019 https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/vakivallan-ehkaisy/lapsen-kaltoinkohtelu
- Tilastokeskus (2019). Tilastot. Oikeus. Rikos- ja pakkokeinotilasto. Avio- ja avopuolisoiden välisten tapauksien osuus perhe- ja lähi-suhdeväkivalta laskussa. Saatavilla http://www.tilastokeskus.fi/til/rpk/2018/15/rpk_2018_15_2019-06-06_tie_001_fi.html
- Toimiva-arki. LAPE-kehittämistyö. Kehittämiskokonaisuudet. Lapset puheeksi. Saatavilla 1.10.2019 https://www.toimiva-arki.fi/lape-kehittamisty/kehittamiskokonaisuudet/lapset_puheeksi
- Torvinen, A. & Huhtala, H. (2012). Opas turvalliseen lapsuuteen. Saatavilla 29.9.2019 <https://www.jamk.fi/globalassets/tutkimus-ja-kehitys--research-and-development/tki-projektien-lohkot-ja-tiedostot/tuta/materiaalia/opas-turvalliseen-lapsuuteen.pdf>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Saatavilla https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Väliavaara, C. (2010). IHMEET TAPAHTUVAT ARJESSA! -kiintymyssuhteissaan traumatisoituneiden lasten tukeminen varhaiskasvatuksessa. Saatavilla 9.12.2018 [https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2018/03/traumatisoitunut lapsi varhaiskasvatuksessa.pdf](https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2018/03/traumatisoitunut_lapsi_varhaiskasvatuksessa.pdf)

LIITE 1. Lapset puheeksi -keskustelu

KESKUSTELUA LAPSEN ARJESTA

Vanhemmat määrittävät sen, miten laajasti he haluavat eri teemoista keskustella (annetuissa aikarajoissa).

1. Keskustelua lapsesta, kodista ja varhaiskasvatuksesta

- Haluaisitteko kertoa jotain perheestänne? Entä miten kuvailisitte lasta? Mistä hän nauttii? Vanhempi
- Haluaisitteko kertoa jotain varhaiskasvatusympäristöstä? Minkälainen se on juuri tätä lasta ajatellen? Entä miten kuvailisitte lasta? Mistä hän nauttii? Työntekijä
- Minkälaista on olla juuri tämän lapsen vanhempi ja työntekijä?

2. Mitä lapselle kuuluu? Lapsen tunteet ja mieliala kotona ja varhaiskasvatuksessa

Entä mikä mahtaa vaikuttaa lapsen mielialaan, oletteko huomanneet?

Vahvuus: lapsen mieliala on pääsääntöisesti myönteinen ja tunneilmaisu rikasta ja monipuolista. Aikuisen avulla lapsi pystyy säätämään vahvoja tunteitaan.

Haavoittuvuus: vallalla alakulo, ilottomuus, pelot, ärtyvyys, tunneilmaisu on kapeaa tai lapsi ei ilmaise tunteitaan. Vahvat tunteet ottavat usein ylivallan, eikä aikuisen apu tunnu auttavan.

Vanhemmat

Vahvuus

Haavoittuvuus

Työntekijä

Vahvuus

Haavoittuvuus

3. Lapsen osallistuminen, toiminta ja käyttäytyminen

Entä mikä mahtaa vaikuttaa lapsen käyttäytymiseen, oletteko huomanneet?

Vahvuus: lapsi ottaa kontaktia, nauttii yhdessäolosta ja leikistä, siirtyy melko joustavasti tilanteesta toiseen, pääasiassa myönteinen vuorovaikutus, pettymyksistä ja raivareista päästään yli

Haavoittuvuus: vetäytyminen kanssakäymisestä, passiivisuus, itkuisuus, takertuvuus, keskittyminen on vaikeaa, toistuva muiden ja omien leikkien hajottaminen, pettymyksistä ja raivareista vaikea toipua

Vanhemmat

Vahvuus

Haavoittuvuus

Työntekijä

Vahvuus

Haavoittuvuus

Vanhempien muistiinpanot

4. Kanssakäyminen, leikki ja joukkoon kuuluminen.

Mikä mahtaa vaikuttaa lapsen kanssakäymiseen muiden kanssa?

Vahvuus: halu/kyky ottaa kontaktia, ilo leikistä ja hulluttelusta, kuuluu joukkoon, on leikkikavereita

*Haavoittuvuus: yksinäisyys, syrjään jääminen, leikki ei suju, toistuvia konflikteja, runsasta fyysistä kä-
siksi käymistä, kiusaamista, kiusatuksi tulemistä*

Vanhemmat	Vahvuus	Haavoittuvuus
Työntekijä	Vahvuus	Haavoittuvuus

5. Uteliaisuus ja innostus uuteen, mielikuvituksen lento ja oppimisen ilo

Vahvuus: lapsi on utelias, innostuu, kehittää ideoita, tarinoita ja leikkiä, nauttii uuden oppimisesta

Haavoittuvuus: lapsi on passiivinen, ei omia ideoita, ei tartu toimintamahdollisuuksiin, ei kokeile uutta

Vanhemmat	Vahvuus	Haavoittuvuus
Työntekijä	Vahvuus	Haavoittuvuus

6. Tunteiden ja kokemusten jakaminen.

Jakaako lapsi mielihyväänsä ja iloaan muiden kanssa? Hakeeko lapsi lohtua ollessaan surullinen, entä tur-
vaa, jos jotain tapahtuu? Tuleeko hän lohdutetuksi? Miten hän ilmaisee tarpeitaan?

Vanhemmat	Vahvuus	Haavoittuvuus
Työntekijä	Vahvuus	Haavoittuvuus

7. Arkisten toimien sujuminen ja niihin liittyvä tunnelma

	Koti	Varhaiskasvatus
Herääminen, aamutoimet	Vahv/Haav	Vahv/Haav
Syöminen, ruokailutavat ja -tottumukset	Vahv/Haav	Vahv/Haav
Nukkuminen: päiväunet, iltatoimet, yöunet	Vahv/Haav	Vahv/Haav
Pukeminen ja riisuminen	Vahv/Haav	Vahv/Haav
Ulkoilu ja liikunta	Vahv/Haav	Vahv/Haav
Wc-toiminnot	Vahv/Haav	Vahv/Haav
Televisio, tietokonepelit, kännykkä ym.	Vahv/Haav	Vahv/Haav
Päivittäinen siirtyminen varhaiskasvatukseen ja kotiin	Vahv/Haav	Vahv/Haav

Vanhempien muistiinpanot

8. Ristiriidat tai konfliktit lapsen kanssa kotona ja varhaiskasvatuksen piirissä.

Minkälaisissa tilanteissa syntyy konflikteja? Miten lapsi toimii niissä, miten aikuiset? Keskustellaan myös siitä, onko joku konfliktin osapuoli malttinsa menetettyään käynyt käsiksi tai sanonut pahasti. Jos näin on käynyt, merkitään asia toimintasuunnitelma –sivulle valmiiksi odottamaan ratkaisuja. Jos tilanne viittaa psyykkiseen tai fyysiseen pahoinpitelyyn, toimitaan tuen saamiseksi varhaiskasvatuksen ohjeiden mukaan.

Vahvuus: konfliktitilanteita on, mutta niissä osataan toimia. Ei jää paha mieli kenellekään.

*Haavoittuvuus: toistuvia konflikteja, sovittelu on vaikeaa, loukkaavaa puhetta, pinnan palamista, käsi-
siksi käymistä*

Vanhemmat	Vahvuus	Haavoittuvuus
Työntekijä	Vahvuus	Haavoittuvuus

9. Huolet lapsesta kotona ja varhaiskasvatuksessa

Onko lapsen olemuksessa, käyttäytymisessä tai puheissa jotain huolta aiheuttavaa? Tarvitaanko apua?
Onko haettu apua?

Vahvuus: ei ole huolia tai huolia on, mutta niihin on saatu apua

Haavoittuvuus: huolia on, eikä niihin ole saatu riittävästi apua

Vanhemmat	Vahvuus	Haavoittuvuus
Työntekijä	Vahvuus	Haavoittuvuus

10. Onko lapsella hänelle merkityksellistä sosiaalista verkostoa, tärkeitä aikuisia ja ystäviä kodin, varhaiskasvatuksen tai harrastusten piirissä?

Vanhemmat	Vahvuus	Haavoittuvuus
Työntekijä	Vahvuus	Haavoittuvuus

11. Toinen kehitysympäristö voi tukea ja kantaa lasta, kun toisessa on ongelmia, jos näin tiedetään toimia.

Lapsen kokonaistilanteen ymmärtäminen auttaa sekä vanhempia että työntekijöitä toimimaan lapsen kanssa parhaalla mahdollisella tavalla. Mahdolliset tukitoimet mietitään toimintasuunnitelma – kohdassa.

Onko jotain sellaista, jota haluaisitte tuoda esille, jotain, joka mahdollisesti auttaisi toisaalta vanhempia, toisaalta työntekijöitä ymmärtämään lasta paremmin ja toimimaan hänen kanssaan parhaalla mahdollisella tavalla?

Varhaiskasvatuksen piirissä näitä voivat olla esim. lapsen kiusaaminen, lapsiryhmän levottomuus, lapselle tärkeän lapsen tai aikuisen siirtyminen pois ryhmästä, uupunut ja kireä ilmapiiri, jne.

Vahvuus	Haavoittuvuus
---------	---------------

Kodin piirissä näitä voivat olla mm. vauvan syntymä, muutto, vakava stressi, uupunut ja kireä ilmapiiri jne. Huoltajat arvioivat, mitä olisi lapsen ymmärtämisen kannalta hyvä kertoa.

Vahvuus	Haavoittuvuus
---------	---------------

12. **Kasvatuspäämäärät** Kodin ja varhaiskasvatuksen kasvatuspäämäärät voivat olla erilaiset, esim. varhaiskasvatuksessa korostuu sosiaalisuus, joustavuus ja ryhmässä toimimisen taidot. Kotien erilaiset kulttuuritaustat tuovat oman värinsä tähän tärkeään keskusteluun.

Vahvuus: päämäärät ovat samanlaiset tai toisiaan täydentävät.

Haavoittuvuus: päämäärät ovat ristiriitaiset

13. Toimintasuunnitelma koskien vahvuuksia ja haavoittuvuuksia.

Valitaan tärkeimmät vahvuudet ja haavoittuvuudet. Suunnitellaan konkreettista toimintaa asianosaisten mahdollisuuksien ja voimavarojen ja työntekijän osalta hänen toimenkuvansa mukaisesti. Jos huomataan, että omat voimat eivät riitä joidenkin toimien toteuttamiseksi, mietitään, kuka tai ketkä voisivat tulla avuksi perheen omasta verkostosta, lapsen harrastuksista, erilaisista palveluista, vapaaehtoistyöstä jne.

Vanhempien muistiinpanot

TOIMINTASUUNNITELMA

Sovitaan seuraavat toimet vahvuuksissa (vahvuus ja toiminta)

Kotona: _____

Varhaiskasvatuksessa: _____

Lisävoimia? Mihin ja keneltä? _____

Sovitaan seuraavat toimet haavoittuvuuksissa (haavoittuvuus ja toiminta)

Kotona: _____

Varhaiskasvatuksessa: _____

Lisävoimia? Mihin ja keneltä? _____

Jos päätetään järjestää LP –neuvonpito, jatketaan sen suunnitteluun (kohta 14). Jos neuvonpitoa ei tarvita, edetään tapaamisen päätökseen (kohta 15).

LIITE 2. Lapset puheeksi -neuvonpito

14. Lapset puheeksi -neuvonpidon valmistelu

- Selitetään neuvonpidon kulku
- Sovitaan keskustelun teemat: valitaan vahvuudet ja haavoittuvuudet. Sovitaan myös, mistä perhe ei halua puhuttavan
- Valitut vahvuudet ja haavoittuvuudet, muita teemoja?

- Kutsuttavat henkilöt ja kutsujat

- Sovitaan neuvonpidon päivämäärä

- Vanhempia kehoitetaan **keskustelemaan lapsen kanssa** kotona LP-lokin pohjalta vahvuuksista ja haavoittuvuuksista ja **ideoimaan yhdessä niihin liittyviä toimintaa**. Lapsi voi ehdottaa itselle tärkeitä henkilöitä ja asioita tapaamiseen. Lapsi voi osallistua neuvonpitoon riippuen hänen kehityksellisistä ja muista valmiuksistaan. Jos lapsi osallistuu, on hänet otettava mukaan keskusteluun, ei piirtämään tai askartelemaan. Jos lapsi väsyä, on hänen päästävä leikkimään muuhun tilaan. On myös varmistettava, että keskustelusta tulee lapselle myönteinen ja rakentava kokemus (Liite 1).

15. Miltä tämä keskustelu tuntui? Tapaamisen lopetus.

Yhteistyössä on aina sekä **hyvin sujuvia, että hankalampia puolia**. Joistakin kysymyksistä on helppoa keskustella, toisista vaikeampaa. Minkälaista teidän on keskustella kotiin, lapseen ja varhaiskasvatukseen liittyvistä toiveista ja iloista, entä haasteista ja ongelmista? Onko toiveita tulevaisuudelle? **Hyvä yhteistyö on vahva lapsen hyvinvointia ja kehitystä tukeva tekijä.**

LP-keskustelu voidaan käydä uudestaan ja erityisesti, jos perheessä tai varhaiskasvatuksessa tapahtuu muutoksia, jotka tavalla tai toisella saattavat vaikuttaa lapsen hyvinvointiin. LP-keskustelua voi pyytää sekä työntekijä että vanhempi ja tietysti lapsi itse.

Kiitokset!

Vanhempien muistiinpanot

Lapset puheeksi –neuvonpito

1. Vanhemmat ja/tai työntekijä toivottavat osallistujat **tervetulleiksi**. Esittelykierros.
2. Puheenjohtaja kertoo **tapaamisen kulun ja miten se on valmisteltu**
3. Sovitun mukaisesti perhejäsenet ja/tai työntekijä kertovat **tapaamisen syistä ja toiminnan kohteista**.
4. **Keskustelu vanhempien ja kutsuttujen välillä**
 - a. Tarkentavia kysymyksiä ja näkökulmia
 - b. Ideoita, miten aiheiden suhteen edetään
 - c. Konkretisoidaan ideat käytännön toimiksi, joista sovitaan
5. **Kirjataan** osallistujien sopimat käytännön toimet muistioon (**malli alla**) joko fläpille tai heijastetaan seinälle. Tapaamisen lopuksi **muistio annetaan kaikille osallistujille**.
 - a. Palveluiden työntekijät ovat listassa yleensä ensimmäisinä ja perheen sosiaalisen verkoston jäsenet ja perhe itse heidän jälkeensä. Näin perhe voi sovittaa omat toimensa muiden tuomaan kokonaisuuteen. Tästä voidaan poiketa tilanteen mukaan.
6. Sovitaan seurantatapaamisesta. Siinä käydään ensin läpi, mitä perheelle kuuluu ja toteutuivatko suunnitellut asiat. Seuraavaksi keskustellaan, mitä suunnitelman toteuttaminen opetti jatkoa varten. Jos jatkotoimenpiteitä tarvitaan, kirjataan uuteen muistioon se, mitä halutaan jatkaa entisellään ja mitä muuta halutaan tehdä. Aina suositellaan **ainakin yhden seurannan järjestämistä**, jotta voidaan yhdessä todeta, mitä on saatu aikaan ja tarvitaanko uutta tapaamista. Jatkotapaamisten välinen aika ja määrä riippuvat lapsen ja perheen tilanteesta.
7. Sovitaan seurannan **ajankohta ja osallistujat**
8. Puheenjohtaja tekee yhteenvedon, antaa muistion, kiittää osallistujia ja päättää tapaamisen.

Muistion malli

Neuvonpidon päivämäärä _____

Aiheet (esim.1-4)	Aihe 1: Aihe 2: Aihe 3: Aihe 4:	
Osallistujat	Mikä konkreettinen teko, milloin (esim. päivä-määrä, kellonaika)	Seurantatapaamisen päiväys

LIITE 3. Kyselylomake

KYSELY LASTEN TRAUMAATTISISTA KOKEMUKSISTA

Hei! Olen sosionomiopiskelija Kristiina Heinonen ja teen opinnäytetyötäni xxxx kaupungin varhaiskasvatuksille. Tavoitteenani on tutkia varhaiskasvatuksen kokemuksia lasten traumaattisten kokemusten tunnistamisesta sekä tutkia nykyisten työmenetelmien sopivuutta traumausten tunnistamisessa ja huolen ilmaisemisessa. Vastaukset tallentuvat anonyymisti Webropol -tietokantaan ja ovat vain tutkijan käytettävissä.

Vastaaminen haastatteluun kestää noin 10-15 minuuttia. Kiitos vastauksestanne!

Trauma on poikkeava ja haitallinen tapahtuma, joka vaatii yksilöltä omien voimavarojen ylittävää sopeutumista. Yksilön emotionaalinen kuorma kasvaa ylitsepääsemättömäksi. Trauma käsite voidaan jakaa yksittäisiin sekä toistuviin traumoihin. (Korkeila, J. 2018.) Tässä tutkimuksessa keskityn lapsen kaltoinkohtelun tuottamiin traumaattisiin kokemuksiin, jotka ovat lapsen elämässä toistuvia eikä yksittäisiä. Kaltoinkohtelu kohdistuu suoraan lapseen tai lapsi altistuu muiden väliselle väkivallalle.

Kaltoinkohtelu jaetaan henkiseen kaltoinkohteluun, joka voi olla esimerkiksi huumamista, nimittelyä tai uhkailua. Lapsella ei ole välittävää ja kannustavaa kasvuympäristöä, vaan lapsen psyykkinen ja emotionaalinen kehitys vaarantuu. Fyysinen kaltoinkohtelu on esimerkiksi vanhemman lapseen kohdistamaa fyysistä väkivaltaa. Se vahingoittaa lapsen terveyttä tai aiheuttaa hänelle kipua (esim. lyöminen, potkiminen, polttaminen). Kuritusväkivalta on fyysistä väkivaltaa, jolla aikuinen rankaisee tai pyrkii säätelemään lapsen käyttäytymistä (esim. tukistaminen, töniminen, luunapit). Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on kehitystä ja koskemattomuutta vahingoittavat seksuaaliset teot. Lapsen perustarpeiden laiminlyönti ilmenee muun muassa terveydenhoito-ohjeiden laiminlyöntinä, lapsen huonona hygieniana, ravinnon vähäisyytenä sekä emotionaalisten tarpeiden laiminlyöntinä. Kemiallisella pahoinpitelyllä tarkoitetaan muun muassa lapsen huumaimista lääkeaineella tai alkoholilla. (THL. Lapsen kaltoinkohtelu 2019.)

1. Työskentelen tällä hetkellä

- ☐ päiväkodissa
- ☐ perhepäivähoitajana
- ☐ muu

2. Työskentelyvuoteni varhaiskasvatuksessa (kokonaisuudessaan koko työhistoria)

- ☐ alle 1 vuosi
- ☐ 1-5 vuotta
- ☐ 5-10 vuotta
- ☐ 10-15 vuotta
- ☐ yli 15 vuotta

3. Koulutusasteeni varhaiskasvatusalalta on

- ☐ opistoaste
- ☐ ammattikorkeakoulutus
- ☐ yliopisto
- ☐ muu

Kokemuksiani varhaiskasvatuksen työkentältä:

4. Valitse väittämistä se, joka kuvaa parhaiten omaa kokemustasi. 5=olen täysin samaa mieltä, 4=olen jokseenkin samaa mieltä 3=en osaa sanoa, 2=olen jokseenkin eri mieltä, 1=olen täysin eri mieltä.

Väite	1	2	3	4	5
Lapsesta huomaa varhaiskasvatuksessa, jos kodin kasvuympäristö on haasteellinen.					
Lapsen kokemaa henkisestä kaltoinkohtelua on mahdollista tunnistaa varhaiskasvatuksessa.					

Joskus tuntuu, että perhe ei kerro koko totuutta lapsen kasvuympäristöstä.					
Lapsen tukeminen ei onnistu, jos kasvuympäristö perheessä ei muutu.					
Lapset ovat lojaaleja vanhemmilleen.					
Puhuttaessa lapsen kasvuympäristön mahdollisista haasteista, varhaiskasvattajan on kyettävä pitkäjännitteiseen työhön tilanteen selvittämiseksi.					

5. Onko mielessänne lapsen kasvuympäristön haasteisiin liittyviä havaintoja tai huomioita viimeisen 12 kuukauden ajalta? Miten lapsi reagoi kodin kasvuympäristön haasteisiin?

6. Valitse väittämistä se, joka kuvaa parhaiten omaa kokemustasi. 5=olen täysin samaa mieltä, 4=olen jokseenkin samaa mieltä 3=en osaa sanoa, 2=olen jokseenkin eri mieltä, 1=olen täysin eri mieltä.

Väite	1	2	3	4	5
Lapset puheeksi on hyvä menetelmä lapsen kaltoinkohtelun tunnistamiseen.					
Tasavertainen keskustelu perheen kanssa on mahdollinen.					
Lapset puheeksi -neuvonpito on työläs.					

Moniammatillinen lapsiperheteriimi vastaa perheiden tarpeisiin.					
Erilaisten ammattilaisen käyttö perheen tukitoimina näyttäytyy varhaiskasvatuksen arjessa. Varhaiskasvatus on tietoinen perheen tukitoimista.					
Laadukkaalla varhaiskasvatuksella voidaan *vakauttaa lapsen traumaattisia kokemuksia.					
Lapsen osallisuus näkyy tukitoimissa.					

*Vakauttamisella tarkoitan traumasta aiheutuneiden muun muassa emotionaalisten ja kognitiivisten oireiden vähentämistä.

7. Jotta varhaiskasvatuksella olisi traumaattisten kokemusten tunnistamisessa paremmat mahdollisuudet, tarvittaisiin... (valitse kolme mielestäsi tärkeintä)

- ☐ henkilökunnan koulutusta
- ☐ uusia työtapoja
- ☐ yksinkertaisempia menetelmiä
- ☐ lisää henkilökuntaa
- ☐ työajan uudelleen organisointia
- ☐ vastuunottoa
- ☐ yhtenäisiä toimintalinjoja
- ☐ muuta, mitä?

8. Traumatietoisuudesta puhutaan paljon. Minulla on ollut mahdollisuus työstää esimerkiksi omia lapsuuden kokemuksiani koulutukseni tai työvalmennuksen kautta.

- ☐ Kyllä.
- ☐ Ei.
- ☐ En näe sitä tarpeellisena.

9. Valitse väittämistä se, joka kuvaa parhaiten omaa kokemustasi viimeisen 12 kuukauden ajalta. 5=usein, 4=joskus 3=en osaa sanoa, 2=hyvin harvoin, 1=ei koskaan.

Väite	1	2	3	4	5
Olen huomannut, että lapsi on silminnähden peloissaan lähtiessään kotiin.					
Lapsi on äärimmäisen epäluuloinen minua kohtaan.					
Lapsi pelkää toisen alkaessa itkeä.					
Lapsi on liian mukautuva.					
Lapsi on äärimmäisen ystävällinen, kun paikalla on vieraita henkilöitä.					
Lapsi on passiivinen ja vetäytyy.					
Lapsi pelkää nukahtaa päiväunille.					
Lapsen puheenkehitys on viivästynyt ja on taantunut huomattavasti nuoremman tasolle.					
Lapsi on aggressiivinen ja vaativa.					
Lapsen suhteet vertaisiin on ongelmallisia.					
Lapsi on hyvin ahdistunut.					
Lapsella on merkkejä fyysisestä kaltoinkohTELUSTA.					

10. Jokin muu huolta aiheuttava merkki lapsessa?

--

11. Mitä ideoita toimintamallien kehittämiseksi mielestänne olisi, jotta lasten kokemat traumaattiset kokemukset tulisivat tehokkaammin huomioituiksi?

--

12. Valitse väittämistä se, joka kuvaa parhaiten omaa kokemustasi. 5=olen täysin samaa mieltä, 4=olen jokseenkin samaa mieltä 3=en osaa sanoa, 2=olen jokseenkin eri mieltä, 1=olen täysin eri mieltä.

Väite	1	2	3	4	5
Varhaiskasvatuksen on mahdoton tunnistaa kaikkia lasten traumaattisia kokemuksia.					
Traumojen tunnistaminen kuuluu perusterveydenhuoltoon.					
Traumaattiset kokemukset ovat osa elämää.					
Lapsen kanssa on vaikea puhua kodin kasvuympäristön haasteista.					
Välillä en tiedä, mistä asioista voin keskustella perheen kanssa.					

Välillä en tiedä, mistä asioista voin keskustella lapsen kanssa.					
Ohjeistus arkipäivän keskustelulle ja sen dokumentoinnille on selkeä.					
Lapsen käyttäytymisen takana on aina viitteitä epäsopivasta kasvuympäristöstä.					
Perheen traumaattiset kokemukset kulkevat sukupolvelta toiselle.					
Ylisukupolvisuutta on varhaiskasvatuksella mahdollisuus torjua.					

13. Kiitos ajastanne! Mitä ajatuksia kysely teissä herätti? Lasten kokema kaltoinkohtelu on raskas ja haastava aihe, mutta puhumalla siitä saamme sen myös näkyvämmäksi. (vapaaehtoinen vastaus)

LÄHTEET

- Korkeila, J. 2018. Traumatisoituminen, persoonallisuushäiriöt ja traumatisoituneen kohtaaminen. Lääketieteellinen tiedekunta. Luentotallenne 16.10.2018. Turun avoin yliopisto.
- Soisalo, R. (2012). Särkyvä mieli -lasten ja nuorten psyykkinen oireilu. Tallinna: AS Printon Trükikoda.
- THL (2019). Aiheet. Lapset, nuoret ja perheet. Työn tueksi. Väkivallan ehkäisy. Lapsen kaltoinkohtelu. Saatavilla 17.5.2019 https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/vakivallan-ehkaisy/lapsen-kaltoinkohtelu